

POLEMIA

Wille Rydman

Unelmasta painajaiseksi?

– Kuinka hyvinvointivaltio syö itse itsensä

Unelmasta painajaiseksi?
– Kuinka hyvinvointivaltio syö itse itsensä

Wille Rydman

Unelmasta painajaiseksi?

– Kuinka hyvinvointivaltio syö itse itsensä

KAKS – KUNNALLISALAN KEHITTÄMISSÄÄTIÖ

UNELMASTA PAINAJAISEKSI?

Kunnallisalan kehittämissäätiön

Polemia-sarjan julkaisu nro 90

© Pole-Kuntatieto Oy ja Wille Rydman

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2013

ISBN 978-952-5801-83-5 (nid.)

ISBN 978-952-5801-84-2 (PDF)

ISSN 1235-6964

Sisällys

ESIPUHE	7
JOHDANTO	9
1. SOSIAALIVALTION EETTISET ONGELMAT	13
1.1. Olettamus yksilön moraalisesta kyvyttömyydestä	14
1.2. Hyväntekeväisyyttä toisten rahoilla	16
1.3. Sosiaalivaltion moraalialia rapauttava vaikutus	18
1.4. Kuluttaminen yli varojen	20
2. SOSIAALIVALTION KÄYTÄNNÖLLISET ONGELMAT	22
2.1. Huutokauppademokratia	24
2.2. Julkisen sektorin kyvyttömyys pysäyttää oma laajeneminen	26
2.3. Lisääntyvä sääntely	29
2.4. Taloudellisten kannustinten katoaminen	31
2.5. Etäntyminen kauas alkuperäisistä tavoitteista	33
3. SOSIAALIVALTION ROMAHDUS	36
3.1. Kreikka, Italia ja Etelä-Eurooppa	39
3.2. Sosiaaliset ongelmat	43

3.3. Sosiaalipalveluiden laajeneminen oman väestön ulkopuolelle	46
4. MITÄ SOSIAALIVALTION JÄLKEEN?	50
4.1. Opiksi ottaminen hyvinvointivaltiokokeilun epäonnistumisesta	52
4.1.1. Huoli uudelleenvalinnasta oikean politiikan toteuttamisen esteenä	52
4.1.2. Poliittisen normaalijakauman myytti	54
4.1.3. Epäsuosittuja päätöksiä tekevä suosittu poliitikko	57
4.2. Markkinatalouden ylivertaisuus	59
4.2.1. Markkinatalouden eettinen ylivertaisuus	59
4.2.2. Markkinatalouden utiliteettinen ylivertaisuus	62
4.3. Mitkä tehtävät kuuluvat julkiselle sektorille?	63
4.3.1. Julkisen sektorin välttämättömät tehtävät	63
4.3.2. Julkisen sektorin lisätehtävät	67
4.3.3. Palveluiden tuotantotapojen moni- puolistaminen ja monopolioiden purkaminen .	69
LÄHTEET	71

Esipuhe

Usein kuulee väitettävän, että yhteiskunnallinen oikeisto–vasemmisto-jakolinja on vanhentunut. Perinteisesti jakolinjalla on asemoitu yksilön asemaa ja roolia suhteessa yhteiskuntaan ja valtioon. Se on ollut myös vuoropuhelua tasa-arvon ja vapauden ihanteiden välillä.

Valtiotieteiden maisteri, kokoomusnuori (27 v.), Helsingin kaupunginvaltuutettu Wille Rydman arvelee tässä kirjassaan hyvinvointivaltion romahtavan. Hän uskoo avoimen markkinatalouden nousuun ja sen voimaan.

Yhteiskunnan eri osien tehtävät ja roolit koskettavat vahvasti kuntakenttää. Nykyään kunnat ovat merkittävien hyvinvointipalvelujen järjestäjä. Mutta miten on tulevaisuudessa? Mikä rooli kunnille ja valtiolle kuuluisi jokapäiväisessä elämässämme?

Tänä syksynä Polemia-sarjassa julkaistaan kaksi kirjaa, jotka selventävät tämän päivän suomalaista oikeisto–vasemmisto-janaa. Näin haluamme avata yhteiskunnallisen keskustelun mahdollisia ääripäitä. Ovatko ne niitä? Se jää lukijan arvioitavaksi.

Lämmin kiitos kirjoittajalle! Ja meille muille: Virikkeitä lukuhetkiä!

Syyskuussa 2013

Antti Mykkänen

asiamies

KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiö

Johdanto

Suomesta ei löydy sellaista eduskuntapuoluetta, joka kyseenalaistaisi tai irtisanoutuisi hyvinvointivaltioideologian peruseriaaiteista. Vaikka puolueiden näkemyksissä onkin eroja siinä, miten palvelut tulisi tuottaa, ei yhdenkään puolueen johto sinänsä kyseenalaista julkisen sektorin vastuuta palveluiden järjestämisestä. Puolueilla on laaja yhteisymmärrys siitä, että yhteiskuntamallimme tulee perustua sosiaaliin tulonsiirtoihin, suureen julkiseen sektoriin ja sen tavalla tai toisella järjestämiin palveluihin.

Hyvinvointivaltioideologian historia on verrattain lyhyt. Vieläkin lyhyempi on asteittain mutta jatkuvasti laajenevan palveluvaltaisen julkisen sektorin historia. Varsinainen hyvinvointivaltioideologia on alkanut oikeastaan vasta sotien jälkeen, ja sen aatteelliset juuretkin ulottuvat vain 1800-luvulle.

Yhtenä tienraivaajana sellaiselle yhteiskuntamallille, jota kutsumme hyvinvointivaltioksi, pidetään Saksan valtakunnankansleri Otto von Bismarckin (1815–1898) harjoittamaa politiikkaa. Bismarckin kanslerikaudella Saksassa ajettiin läpi lainsäädäntö, jolla perustettiin valtiollinen eläkejärjestelmä ja julkiset työterveys- ja tapaturmavakuutukset. Bismarck ei kuitenkaan tehnyt sosiaalisia uudistuksiaan aatteen palosta, vaan pikemminkin val-

lankumousta peläten. Sosialistiset aatteet kasvattivat suosiotaan nopeasti. Bismarck katsoikin parhaaksi lääkkeeksi vallankumouksellista henkeä vastaan toteuttaa joitakin vaadittuja uudistuksia hallitsevien ryhmien omasta aloitteesta.

Alkujaan keskeisimpiä sosiaalivaltion syntyyn vaikuttaneita tekijöitä ei ollutkaan varsinainen hyvinvointivaltioideologia, vaan pikemminkin sosialistisen kumouksen ennaltaehkäisy. Lisäksi on tunnustettava, ettei 1800-luvun vallankumouksellinen liikehdintä myöskään ollut aiheetonta. Syntymässä olevan teollisen työväenluokan elinolot olivat usein lohduttoman kurjat. Eurooppa oli murroksessa: teollinen vallankumous muutti tuotantoa ennennäkemättömän nopeasti ja ajoi väkeä maaseudulta kasvaaviin ja teollistuviin kaupunkeihin työläisiksi.

Varsinainen sosialistinen liike pyrki 1800-luvun ja aina Venäjän vallankumoukseen asti yhtenäisyyteen, mutta tosiasiasa sitä vaivasivat jatkuvat koulukuntaerimielisyydet, jotka koskivat päämääriä ja toimintamenetelmiä. Selkeimmäksi rintamalinjaksi muodostui lopulta kysymys keinojen valinnasta. Osa piti Karl Marxin (1818–1883) innoittamana sosialistisen yhteiskunnan perustamisen edellytyksenä väkivaltaista vallankumousta, kun toiset taas uskoivat sosialismin olevan saavutettavissa asteittaisin ja rauhanomaisin uudistuksin. Tämä ero jäi pysyväksi kommunistisen ja sosialistisen (tai sosialidemokraattisen) liikkeen välille.

Silti niidenkään sosialistien piirissä, jotka kannattivat rauhanomaisia keinoja yhteiskunnallisiin tavoitteisiin pyrittäessä, ei ennen maailmansotia voida puhua varsinaisesta hyvinvointivaltioideologiasta. Pyrittiin kyllä yhtäläiseen äänioikeuteen, luokkaerojen purkamiseen, lyhyempiin työpäiviin ja työntekijän parempaan turvaan, mutta tuolloin ei vielä vaadittu laajaa, tulonsiirtoihin perustuvaa julkista sektoria. Tähän liittyvät ajatukset ovat vasta myöhempää aatteellista perua.

Varsinaisen hyvinvointivaltioideologian esiinmarssi nähtiin vasta sotien jälkeisenä aikana, kun siitä tuli poliittinen iskulause. Se oli suoraa jatkumoa sosialistisen liikkeen rauhanomaisiin uudistuksiin nojaavan siiven ajattelulle ja leimallisesti sosialidemokraattinen projekti. Useimmiten hyvinvointivaltioideologia yhdistetään mielikuvissa nimenomaan Pohjoismaihin, mutta

tosiasiassa samankaltaisia uudistuksia vietiin läpi käytännössä kaikkialla läntisessä Euroopassa.

Vaikka termi ”hyvinvointivaltio” ja sen muunkieliset vastineet ovat täysin vakiintuneita ja käytämme niitä tottuneesti ja niiden sisältöä suuremmin ajattelematta, ei kyseessä ole laisinkaan neutraali ilmaisu. Kyseessä on poliittisesti voimakkaan latautunut termi, jossa tietylle yhteiskunnalliselle ohjelmalle on annettu niin vastaansanomattoman myönteinen nimi, ettei sitä oikein kukaan suoranaisesti tohtisi vastustaa – kukapa nyt haluaisi asettua ”hyvinvointia” vastaan. Hyvinvointivaltioideologian läpimurtoa ja muuttumista vallitsevaksi ja kaikkien puolueiden kannattamaksi valtiolliseksi opiksi taustoittaa osaltaan se, ettei sen tarjoamaa hyvinvointilupausta riittävän analyttisesti ja rohkeasti ole osattu asettaa kyseenalaiseksi.

Kun puhutaan ”hyvinvointivaltiosta”, tarkoitetaan yleensä sellaista yhteiskuntajärjestystä, joka perustuu sosiaaliin tulonsiirtoihin, laajaan julkiseen sektoriin ja julkisen sektorin tavalla tai toisella takaamiin sosiaali-, terveys- ja koulutuspalveluihin. Käytännössä tämän kaiken toteuttaminen edellyttää myös varsin korkeaa veroastetta. Tällaisesta yhteiskuntamallista olisikin oikeampaa puhua tulonsiirtovaltiona, puolisosialistisena valtiona tai vaikkapa demokraattisena sosialismina – kohtalaisen osuva termi on myös *sosiaalivaltio*, jota tässä kirjassa käytetään.

Päinvastoin kuin nykyisistä poliittisista puheista voisi päätellä, sosiaalivaltiota ei ole ajettu alas juuri missään päin läntistä Eurooppaa. Päinvastoin liki kaikkialla se on jatkanut paisumistaan, mikä näyttäisikin olevan sosiaalivaltioon sisäänrakennettu ominaisuus. Suomen tapauksessa *New Public Management* -tyyppiset hallinnolliset uudistukset muuttivat jonkin verran julkisen sektorin toimintaperiaatteita 1990-luvulla, mutta julkisen sektorin kasvua se ei silti pysäyttänyt. Uudella vuosituhanella julkinen sektori on jatkanut jälleen loputtoman oloista laajenemistaan.

Tässä kirjassa pyritään osoittamaan, että hyvinvointivaltioideologia on pohjimmiltaan yhteiskunnallinen utopia, joka taloudellisen kestämyytensä vuoksi on tuomittu tuhoamaan itse itsensä. Lisäksi pyritään osoittamaan, että myös ne eettiset ja moraaliset lähtökohdat, joihin hyvinvointivaltioideologia nojaa, perustuvat kyyniseen ihmiskuvaan ja ovat helposti kyseenalais-

tettävissä. Lopuksi pohditaan, onko sosiaalivaltioon sisäänrakennettu itsetuhomekanismi mahdollista purkaa ennen sen lopullista laukeamista. Samalla luodetaan kuvaa siitä, millainen olisi kestävämmälle pohjalle rakennettu yhteiskunnallinen malli – aito markkinatalous.

1. Sosiaalivaltion eettiset ongelmat

Hyvinvointivaltioideologian keskeisimmät lähtökohdat ovat luonteeltaan eettisiä. Hyvinvointivaltioideologian edustajat katsovat, että vahvaa julkista sektoria tulonsiirtoineen ja julkisine palveluineen tarvitaan heikompien ja vähävaraisten suojelemiseksi sekä yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden toteuttamiseksi. Tämän ajattelun taustalla on usein ääneenkin lausuttu olettamus siitä, että ilman voimakasta julkista väliintuloa yhteiskunta perustuisi viidakon lakeihin, vahvempien ylivaltaan ja heikompien sortamiseen.

Hyvinvointivaltioideologian taustalla olevien moraaliargumenttien keskeisyys tulee vahvimmin esille siinä, että niihin vedotaan erityisesti silloin, kun taloudelliset tai muut perustelut eivät näyttäisi tukevan julkisen sektorin vahvaa roolia. Harva tohtii Suomessa julkisesti asettaa sosiaalivaltion periaatteita kyseenalaisiksi, mutta milloin joku niin rohkenee tehdä, vastataan tähän useimmiten moraalisella paheksunnalla. Hyvinvointivaltioideologian kritisointi merkitsee monelle *yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden* vastustamista.

Tosiasiassa laajan julkisen sektorin ja vahvan sosiaalivaltion eettinen ja moraalinen ylemmyys on vähintäänkin kyseenalaista. Hyvinvointivaltioideologian julkilausumattomana oletuksena on

kyyninen ihmiskuva, jossa yksilö ilman julkista kaitsemista on kyvytön tai ainakin puutteellisesti kykenevä tekemään hyvää. Toisaalta hyvinvointivaltioideologiaan sisältyy varsin huonosti perusteltu oletamus siitä, että vahva julkinen sektori osaisi toteuttaa yhteiskunnallista oikeudenmukaisuutta vapaita ihmis-yksilöitä paremmin.

Kannattaa myös huomata, että vahva sosiaalivaltio rapauttaa moraalia ulkoistamalla yksilön oman moraalisen vastuun yhteisölle. Lisäksi sosiaalivaltiolla näyttäisi olevan sisäänrakennettuna ominaisuutena vahva houkutus elää yli varojen, mikä herättää kysymyksen sukupolvien välisestä oikeudenmukaisuudesta. Onko sosiaalivaltion syvin ydin oikeastaan siinä, että nykyinen elintasomme rahoitetaan lähettämällä siitä lasku tulevien sukupolvien maksettavaksi?

1.1. Oletamus yksilön moraalista kyvyttömyydestä

Jos ihminen on olemukseltaan hyvä ja oikeudentuntoinen, hän tahtoo kanssaihmisilleen hyvää ja kantaa moraalisen vastuun omista teoistaan. Tällöin ihminen ei tarvitse ulkopuolista kaitsijaa ohjaamaan itseään oikeaan suuntaan, vaan hän toimii oikeudenmukaisesti oman luontonsa ohjaamana. Mikäli taas katsotaan, että yksilö tarvitsee kontrollia ja ohjausta yhteisen hyvän toteuttamiseksi, pitää tämä katsomus sisällään perusolettamuksen siitä, että *ilman* kontrollia yksilö ei kykene oikeisiin ja moraalisesti kestäviin valintoihin.

Päinvastoin kuin äkkiseltään voisi ajatella, hyvinvointivaltioideologia ei suinkaan perustu ajatukseen ihmisten keskinäisestä solidaarisuudesta, yhteisöllisyydestä ja moraalista vastuusta. Itse asiassa tämä on päinvastoin: jos ihminen oletettaisiin luonnostaan yhteisölliseksi ja solidaariseksi, ei laajalle sosiaalivaltiolle olisi tarvetta. Jos luotettaisiin yksilön omaan moraaliseen ratkaisukykyyn, ei olisi tarvetta siirtää moraalisten valintojen tekemistä kollektiivin päätettäväksi.

Hyvinvointivaltioideologian taustalla on pohjimmiltaan hyvin kyyninen ihmiskuva. Ihmiset oletetaan raakalaismaisiksi villoiksi ja oman edun tavoittelijoiksi, jotka eivät piittaa toisistaan maksimoidessaan vain omaa menestystään. Yhteiskunnallisen oikeu-

denmukaisuuden toteutumiseen katsotaan tarvittavan vahvaa julkista sektoria, joka pakottaa ahneimmat ja röyhkeimmät yksilöt ottamaan huomioon toisetkin.

Moderni biologia ei kuitenkaan välttämättä tue hyvinvointivaltioideologian taustalla olevaa synkkää maailmankuvaa. Professori Frans de Waal (s. 1948) Emoryn yliopistosta on tutkinut kädellisten käyttäytymistä ja todennut, että ihmisillä on luonnostaan paljon sosiaalista kanssakäyntiä edistäviä taipumuksia. De Waalin tutkimusten mukaan ihminen on luonnostaan vähemmän kilpailuhenkinen, aggressiivinen ja ahne kuin mitä usein on oletettu. Hänen mukaansa ihmisillä ja kehittyneillä eläimilläkin on luonnostaan taipumus vastavuoroisuuteen, reiluuteen, empatiaan ja lohtuun.¹

Ironista on se, että usein nimenomaisesti vasemmistolaiset ajattelijat ovat vedonneet De Waalin löydöksiin ja pyrkinet osoittamaan, että ihmisen biologia tukee hyvinvointivaltioideologiaa. Tosiasiassa De Waalin tutkimukset antavat kuitenkin tukea juuri päinvastaiselle näkökulmalle. Jos kerran ihminen on luonnostaan taipuvainen reiluuteen, vastavuoroisuuteen ja toisista välittämiseen, mihin tarvitaan voimakasta julkista sektoria ohjaamaan ihmisiä sellaisiksi, jollaisia he jo luonnostaan ovat?

Ihmisen väittäminen yksiselitteisesti joko pyhimykseksi tai raakalaiseksi taitaa kuitenkin olla liioittelua – jokaisessa ihmisyksilössä lienee potentiaalia sekä hyvään että pahaan; sekä toisista huolehtimiseen ja toisista piittaamattomuuteen. Sosiaaliset suhteet, yhteiskuntajärjestys ja muut ulkopuoliset tekijät ovat keskeisiä vaikuttimia sille, mitkä taipumukset nousevat hallitseviksi. Voidaan myös perustellusti väittää, ettei vahva sosiaalivaltio ole omiaan edistämään yksilön taipumusta välittää ja huolehtia kanssaihmisistään. Tähän seikkaan palaan kohdissa 2.2 ja 2.3.

Mutta vaikka hyvinvointivaltioideologian taustalla oleva kyyninen ihmiskuva pitäisikin paikkansa, on kyseisen yhteiskuntanäkemyksen eettinen perusta sittenkin huteralla pohjalla. Jos ihminen on luonnostaan toisista piittaamaton ja ahne oman etunsa maksimoija, ei laajasta julkisesta sektorista ja vahvasta sosiaalivaltiosta ole tämän ongelman ratkaisijaksi. Jos ihminen on luonnostaan kyyninen ja ahne, miksi hänen luonteensa muuttuisi miksikään muuksi hänen astuessaan julkisen sektorin leipiin?

Eivätkö poliitikot, virkamiehet ja julkisen sektorin työntekijät ole yhtäläillä ihmisiä kaikkine heikkouksineen kuin muutkin?

Jos ihmiskuvamme on niin kyyninen kuin mitä hyvinvointivaltioideologia oletamuksissaan edellyttää, on meillä silloin kaikki syy epäillä, että ihminen toimii yhtä ahneesti ja häikäilemättömästi myös julkisen sektorin leivissä kuin vapailla markkinoillakin. Tällöin julkisesta sektorista muodostuisi yhtäläinen oman edun tavoittelun ja toisilta rosvoamisen areena kuin kaikista muistakin inhimillisen yhteiskunnan osa-alueista eikä suinkaan ratkaisu tämän häikäilemättömyyden kaitsemiseksi. Tämä ihmiskuvaan liittyvä epäjohdonmukaisuus on selkeimmin osoitettu ns. julkisen valinnan koulukunnan teorioissa.²

On ilmeistä, että vahvan sosiaalivaltion tarjoaminen ratkaisuksi itsekkäiden ja omaa etuaan tavoittelevien ihmisyksilöiden ohjaamiseksi moraalisesti kestävämpään suuntaan on älyllinen silmäkääntötemppe, joka ei kestä loogisempaa analyysia. Jos ihminen on luonnostaan hyvä, miksi vahvan julkisen sektorin tarvitsee erikseen pakottaa moraalisesti oikeaan toimintaan? Jos taas ihminen on luonnostaan itsekäs ja ahne, miksei ihminen toimisi eettisesti kestävämmällä tavalla myös julkisella sektorilla toimiessaan?

1.2. Hyväntekeväisyyttä toisten rahoilla

Sen lisäksi, että hyvinvointivaltioideologia perustuu sekä kyyniseen että epäjohdonmukaisesti sovellettuun ihmiskuvaan, on siinä myös lukuisia eettisiä ongelmakohtia. Laajaa sosiaalivaltiota perustellaan yhteiskunnan vähävaraisten tukemisella tulonsiirtein ja julkisin palveluin. Moraalisessa mielessä tämän toiminnan tekee kuitenkin kyseenalaiseksi se, että se toteutetaan *toisten rahoilla ja lupaa kysymättä*.

Länsimaisen filosofian historiassa on vuosisatojen ajan pohdittu sitä, onko ihmisellä tosiasiaassa vapaata tahtoa. Voidaan aivan perustellusti huomauttaa, että kun ihminen valintatilanteessa perustaa ratkaisunsa aiempiin kokemuksiinsa, jokaiseen inhimilliseen valintaan vaikuttavat pohjimmiltaan aina aiemmat tapahtumat ja ratkaisut. Voidaan siis väittää, ettei valintaa oikeastaan tapahdukaan, vaan aiemmat kehityskulut määrittävät myös tule-

vaa: asiat eivät voisi tapahtua millään muulla kuin juuri sillä tavalla, jolla ne lopulta toteutuvat.

Tästä filosofisesta reunahuomautuksesta huolimatta on kuitenkin ilmeistä, että tunne vapaasta tahdosta ja ratkaisujen tekemisestä on aivan olennainen osa inhimillistä olemassaolon kokemusta. Yksilö puntaroi jatkuvasti eri vaihtoehtojen välillä ja tekee niiden suhteen ratkaisuja. Vaikka filosofi voikin väittää, että yksilön kulloinkin valinta oli itse asiassa välttämättömyyden sanelema, ei filosofikaan voi kiistää sitä, etteikö vaihtoehtojen välillä tapahtuva valinta olisi ihmisyyksilölle kokemuksellisesti äärimmäisen tosi.

Useimmiten ihmisen valinnat ovat arkisia, omaa elämää koskevia valintoja: söisinkö aamiaiseksi puuroa vai mysliä. Toisinaan valinnat saavat kuitenkin myös moraalisia ulottuvuuksia: onko oikein antaa rahaa kerjäläiselle vai ei. Vapaa yksilö tekee myös eettisissä kysymyksissä valintansa itse ja on siten itse vastuussa niiden moraalisisista ulottuvuuksista.

Moraalin olemukseen kuuluu kuitenkin aivan erottamattomasti se tosiasia, että se on *yksilön* ominaisuus. Yksilö ei voi ulkoistaa moraalista vastuutaan yhteisölle, sillä yhteisö ei suorita moraalista harkintaa. Yhteisön kollektiivisesti tekemät päätöksetkin koostuvat päätöksentekoon osallistuneiden yksilöiden yksilöllisistä valinnoista, pitivät nämä sitten sisällään moraaliharkintaa tai eivät. Moraalinen vastuu siis on ja pysyy aina viime kädessä yksilöllä itsellään, eikä yhteisöllä ole yksilöllisistä moraalivalinnoista irrotettavissa olevaa omaa moraalialia.

Jos ihminen omasta vapaasta tahdostaan tekee hyvää – sano-kaamme, lahjoittaa rahaa sairaalakuluihin auttaakseen vähävaraisen perheen lapsen paranemista – hän tekee eittämättä moraalisen valinnan. Jos puolestaan samainen vähävaraisten perheiden lasten terveydenhuolto toteutetaan rikkaampia verottamalla, ei moraalista valintaa synny. Rikkaalle voi jopa muodostua käsitys siitä, ettei hänen tarvitse tehdä moraalisia valintoja huonosaisiä auttaakseen, koska valtio tekee sen jo hänen puolestaan verotuksen kautta. Koska hyvinvointivaltioideologia perustuu juuri tämänkaltaiseen yhteiskunnalliseen malliin, on laajan sosiaalivaltion tarkoittamattomana seurauksena se, että yksilön tietoisuus omasta moraalivastuustaan heikkenee.

Omasta vapaasta tahdosta tehty päätös tukea rahallisesti vähävaraisten lasten terveydenhuoltoa tai koulutusta on epäilemättä kohtalaisen ongelmaton ja kiistanaton moraalinen valinta. Ongelmallisemmaksi ja kiistanalaisemmaksi päätös muodostuu silloin, jos tällaista hyvää ei toteuteta lahjoittamalla omasta varallisuudesta, vaan rahoittamalla hyvää tarkoittava teko lahjoittamalla siihen toisten ihmisten varoja. Hyvinvointivaltioideologian moraali-ongelmiin kuuluu se, että vaikka sen kannattajat sanovatkin tähtäävänsä hyviin ja moraalisesti oikeisiin ratkaisuihin, he tekevät sen pakottamalla toiset ihmiset kollektiivisilla päätöksillä verotuksen kautta näiden ratkaisujen maksumiehiksi. Kun ihmiset ovat pakotettuja maksamaan, moraalista valintaa ei synny, kun kyse ei ole vapaan harkinnan myötä syntyneestä ratkaisusta. Pakottamispäätöksen tehneiden – eli verotuksesta päättäneiden poliitikkojen – osalta ratkaisun moraalisuus on kiistanalainen, koska päätöksestä aiheutuvat kustannukset eivät ole suorassa yhteydessä moraaliseen valitsijaan itseensä.

1.3. Sosiaalivaltion moraalialta rapauttava vaikutus

Laajamittainen sosiaalivaltio heikentää yksilön käsitystä omasta moraalista vastuustaan, ja sen rakenteet tahtomattaan myös kannustavat moraalisesti kestävämpään toimintaan. Tämä kielteinen vaikutus on sitä suurempi, mitä laajempi julkinen sektori on ja mitä kireämpää on verotus. Mitä suurempi osa ihmisten työn tuloksista kerätään yhteiseen kassaan, sitä enemmän ihmisen toiminta – ja etenkin taloudellisuontoinen toiminta – alkaa keskittyä siihen, millä tavoin yhteisestä kassasta pystyisi myös itse hyötymään.

Mitä enemmän työn tuloksista vie verottaja, sitä enemmän yhteiskunta alkaa muodostua kilpailukentäksi siitä, kuka saa käyttää yhteiskunnan yhteiseen kassaan vietyjä varoja ja mihin tarkoituksiin niitä voi käyttää. Sen sijaan, että ihmiset tekisivät henkilökohtaisia taloudellisia päätöksiä siitä, mihin he *omat* rahansa käyttävät, he alkavatkin keskittyä kiistaan siitä, mihin *veronmaksajien* rahoja tulisi käyttää. Samaa tahtia kasvaa poliittisten päätöksentekijöiden valta, kun nämä päättävät siitä, mihin yksilöiden työllään ansaitsemat rahat tulisi käyttää.

Pitkälle kehittyneessä sosiaalivaltiossa ihmiset ovat tottuneet siihen, että tietyt palvelut ovat verorahoitteisia. Tämän vuoksi he kammoksuvatkin ajatusta siitä, että noista palveluista pitäisi maksaa itse jotain. Tämä on tietysti pelkkä ajatusharha: veronmaksajina ihmiset kustantavat palvelunsa joka tapauksessa itse. Laajan julkisen sektorin sosiaalivaltiossa palveluita ei osta asiakas palveluntuottajalta, vaan välissä on kallis poliittinen järjestelmä ja virkakoneisto. Se syö merkittävän osan yhteiseen kassaan maksetuista varoista ja aiheuttaa järjestelmän yleistä jäykkyyttä ja tehottomuutta.

Verotuksen käydessä kireämmäksi ja julkisen sektorin laajentuessa kasvaa myös taloudellinen kannustin pyrkiä hyötymään verorahoista ja julkisesta sektorista – tai vähintäänkin ottamaan takaisin osa siitä hyvästä, jonka on veroina tullut maksaneeksi. Tämä voi saada mitä moninaisimpia muotoja. Harmittomimmillaan kyse on vain julkisten palveluiden, esimerkiksi maksuttoman koulutuksen tai huokean terveydenhuollon, käyttämisestä. Toisaalla se voi johtaa verosuunnitteluteollisuuteen, jossa osa juristeista luo elinkeinonsa neuvomalla ihmisiä, kuinka nämä voivat lain puitteissa keventää raskasta verotustaan.

Huomattavan usein laajan sosiaalivaltion hyödyntäminen omaksi eduksi saa myös paljon rumempia muotoja. Laajojen tulonsiirtojen yhteiskunnassa ihmisiä kannustetaan suunnittelemaan, millä tavoin olisi mahdollista saada osa tulonsiirroista myös itselle. Esimerkiksi hyvätuloisten ihmisten lapsilisiä perustellaan usein aivan avoimesti sillä perusteella, että sosiaalivaltion kannatus pysyy korkeampana, jos se maksaa jotain etuuksia myös hyvätuloisille. Siis toisin sanoen kierrättää ihmisten itsensä tienää rahaa valtion kautta takaisin ihmisille itselleen.

Sosiaalivaltio synnyttää myös muunlaisia houkutusia hyödyntää julkista sektoria. Työllistyminen julkiselle sektorille takaa usein taatumman toimeentulon kuin epävarma, markkinaehtoisuuteen perustuva yksityinen sektori. Lisäksi taloudellisen tulosvastuun vähäisyys julkisella sektorilla johtaa tehottomuuteen, joka synnyttää usein miellyttävämmän ja kiireettömämmän työrytmin. Poliittinen järjestelmä synnyttää puolueiden välisten lehmänkauppojen myötä myös useita (poliittisia) suojatyöpaikkoja, jotka takaavat kohtalaisen hyvän toimeentulon verrattain vähäi-

sellä työpanoksella. Houkutus siirtyä tuottavasta työstä loikoisampiin tehtäviin on tällöin suuri.

Lisäksi sosiaalivaltio synnyttää laajetessaan myös merkittäviä kannustinongelmia sosiaaliturvan ja matalapalkkatöiden rajapintaan. Jos pelkästään tukien varassa elämällä voi saavuttaa jotakuinkin saman tai jopa paremman tulotason kuin matalimmin palkatuilla töillä, katoaa työllistymiseltä kannustin. Sosiaalivaltio synnyttääkin merkittävän houkuttimen ryhtyä *yhteiskunnalliseksi vapaamatkustajaksi*, jolloin muut huolehtivat kustannuksista ja itse pääsee nauttimaan julkisen sektorin kautta kierrätetyistä, toisilta verotetuista rahoista.

Kärjistäen voidaan siis todeta, että riittävän suureksi kasvaessaan sosiaalivaltiosta muodostuu peli, jossa kaikki varastavat kaikilta ja jossa jokainen pyrkii huolehtimaan siitä, että varastaa muilta ihmisiltä enemmän kuin mitä muut varastavat häneltä. Tässä pelissä on nurjana puolena se, että vaikka yksittäinen pelaaja onnistuisikin hyötymään siitä enemmän, mitä siitä kärsii, se on kuitenkin kokonaiskansantaloudelliselta kannalta haitallinen ruletti. Se siirtää ihmisten toimintatarmoa omalla työllä vaurastumisesta toisten hyväksikäyttöön ja kuluttaa yhteisiä resursseja suuren poliittikko- ja virkamiesarmeijan elättämiseen. Näin yhteiskunnan vauraus, menestys ja hyvinvointi jäävät potentiaaliaan heikommalle tasolle. Pahimmassa tapauksessa peli päättyy lopulta yhteiseen vararikkoon, jossa kaikki pelaajat häviävät.

1.4. Kuluttaminen yli varojen

Sosiaalivaltiolla vaikuttaisi olevan myös sisäsyntyinen taipumus elää yli varojensa. Tämä synnyttää eettisen ongelman sukupolvien välisestä kustannustenjaosta. Mikäli julkinen sektori elää velaksi ja sen tulot ovat pysyvästi pienemmät kuin menot, tarkoittaa tämä sitä, että nykyisestä julkisesta kulutuksesta koituvan las-kun joutuvat maksamaan tulevat veronmaksajat.

Sosiaalivaltion sisäsyntyinen taipumus paisua ja velkaantua johtuu osaltaan demokraattisen järjestelmän luonteesta. Kun puolueet pyrkivät menestymään vaaleissa antamalla kalliita vaalilupauksia, lisää niiden lupausten toteuttaminen julkisen sektorin kulutaakkaa vaalikaudesta toiseen. Äänestäjien on hämmen-

tävän vaikea hahmottaa sitä, että kalliit vaalilupaukset toteutetaan heidän omilla verorahoillaan. Osittain hahmottamisongelma johtuu juuri aiemmin kuvatusta sosiaalivaltion luonteesta pelinä, jossa omat edut pyritään saavuttamaan lisäämällä jonkun toisen toimijan kustannustaakkaa.

Toinen rakenteellinen tekijä, joka ohjaa sosiaalivaltiota krooniseen yli varojen elämiseen, on tulosvastuun vähäisyys julkisen sektorin piirissä. Yksityinen yritys joutuu jatkuvasti kamppailemaan taloudellisen kannattavuutensa kanssa ja parantamaan tehokkuuttaan ja tuottavuuttaan. Julkisella sektorilla tällaiset paineet ovat vähäisempiä, kun resurssien niukkuutta voidaan aina pyrkiä paikkaamaan veronmaksajan laskua lisäämällä. Kun saneeraamista ei juuri koskaan tapahdu, tarpeettomiksi käyneitä rönсыjäkin karsitaan julkiselta sektorilta vain harvakseltaan. Samaa aikaan niiden seuraksi syntyy jatkuvasti uusia.

Kun tulot ja menot eivät ole tasapainossa, muodostuu sosiaalivaltiosta lopulta jättimäinen pyramidihuijaus, jonka rahoitus perustuu olettamukseen ”seuraava maksaa”. Käytännössä velaksi eläminen tarkoittaa sitä, että siirrämme laskun nykyisestä hyvinvoinnistamme lastemme maksettavaksi. Se on taloudellisesti kestämätöntä ja millä hyvänsä eettisellä mittarilla mitattuna väärin.

2. Sosiaalivaltion käytännölliset ongelmat

Hyvinvointivaltioideologiassa laajaa sosiaalivaltiota perustellaan useimmiten eettisillä argumenteilla. Kuten edellisessä luvussa on pyritty osoittamaan, sisältyy hyvinvointivaltioideologiaan kuitenkin merkittäviä eettisiä ongelmakohtia ja ihmiskuvaan liittyviä epäjohtonmukaisuuksia. Laajan sosiaalivaltion eettinen erinomaisuus on kaikkea muuta kuin selviö, ja sitä voidaan kritisoida voimakkaasti moraalisten argumenttien perusteella.

Oikeasta etiikasta eivät ole päässeet yksimielisyyteen edes filosofit, jotka ovat pohtineet tätä tuhansien vuosien ajan. Käsitys oikeasta ja väärästä on sidoksissa yksilön arvoihin ja arvostuksiin, joita on vaikeaa mitata objektiivisesti. Laajan sosiaalivaltion taustalla olevien aatteiden etiikka voidaan siis asettaa *kyseenalaiseksi* ja sitä voidaan *kritisoida*, mutta sitä on yhtä vaikea osoittaa *yksiselitteisen vääräksi* kuin mitään muutakaan etiikan teoriaa.

Sitä vastoin laajan sosiaalivaltion *käytännölliset* ongelmat ovat aivan ilmeisiä. Vannoutuneimmatkin hyvinvointivaltioideologian kannattajat ovat joutuneet vuosikymmenten saatossa huomaamaan, ettei laajamittaisen sosiaalivaltion rakentaminen tai varsinkaan sen ylläpitäminen onnistu helposti. Päinvastoin, sillä

näyttäisi olevan sisäsyntyinen taipumus kulkea kohti yhä paisuvia rahoitusvaikeuksia.

Käytäntö itse asiassa osoittaa varsin selvästi, että hyvinvointivaltioideologia on *yhteiskunnallinen utopia* – ruusunpunainen unelma täydellisestä valtiosta, jossa inhimillisen todellisuuden rosoisuudet on hiottu täydelliseksi yhteiselon auvoksi. Mutta kuitenkin kaikki yhteiskunnalliset utopiat, myös hyvinvointivaltioideologia on tuomittu epäonnistumaan, kun sitä yritetään toteuttaa käytännössä epätäydelliseltä tuntuvassa maailmassa.

Luonteeltaan hyvinvointivaltioideologia on *sosialistinen aate*. Se uskoo ihmisten perustavanlaatuisen tasa-arvoisuuteen, näkee epätasa-arvon ilmentymät eettisinä ongelmina ja luottaa valtion kykyyn ratkaista tasa-arvoon liittyvät ongelmat jakamalla ja tasaamalla. Se eroaa kommunismista sikäli, että se irtisanoutuu väkivaltaisista toimintamenetelmistä ja korvaa yksityisomaisuuden kumoamisen yksityisomaisuuden verottamisella ja diktatuurin demokratialla. Mutta vaikka se eroaa kommunismista *toimintamenetelmiltään ja käytännön toteutukseltaan*, sen *ihmiskuva ja tavoitteet* ovat silti hyvin samankaltaiset.

Kommunismien sukuisena utopistisena yhteiskunnallisena aatteenä hyvinvointivaltioideologia kohtaa käytäntöön sovellettaessa kaikki ne samat ongelmat, joihin kommunismikin kompastui. Se kohtaa kyseiset ongelmat hitaammassa tahdissa ja pehmeämmässä muodossa kuin kommunismi, mutta ne ovat siihen yhtä lailla sisäänrakennettuja. Lisäksi demokraattiseen päätöksentekoon perustuvalla laajalla sosiaalivaltiolla on myös omia, sille ominaisia käytännön ongelmia.

Eräs laajan sosiaalivaltion ominaispiirteistä on se, että sillä on taipumus taannuttaa demokratia huutokaupaksi, jossa puolueet kosiskelevat äänestäjiä yhä kalliimmilla vaalilupauksilla. Lisäksi julkisella sektorilla ei näytä olevan juuri minkäänlaista kykyä pysäyttää omaa paisumistaan. Tämä ajaa laajan sosiaalivaltion pitkällä tähtäimellä jokseenkin varmaan vararikkoon.

Sosiaalivaltion laajeneminen ei kuitenkaan rajoitu pelkkään rahamääräiseen ja hallinnolliseen paisumiseen, vaan sillä näyttäisi olevan pysäyttämätön taipumus lisätä myös erilaista sääntelyä. Sääntelyn ja verotuksen paisumisen myötä se vääristää taloudellisia kannustimia ja aiheuttaa tehottomuutta ja työha-

luttomuutta. Sosiaalivaltion ongelmiin kuuluu sekin, että laajetessaan se etäännyy jopa omista alkuperäisistä tavoitteistaan. Sen sijaan, että se olisi hädänalaisten viimesijainen turva, siitä tulee yhä enemmän kaikkien yksilöiden yhä rajoittavampi holhoaja.

2.1. Huutokauppademokratia

Totalitaarisen sosialismin ja demokraattisen sosialismin vaikutus taloudellisiin kannustimiin on yhtäläinen. Mikäli oman työnsä tuloksia ei saa pitää itse, vaan ne kuuluvat joko kokonaan tai osittain valtiolle, yksilön innokkuus taloudelliseen toimintaan heikkenee. Totalitaarisessa sosialismissa taloudellisten kannustinten katoaminen on nopeampaa ja väkivaltaisempaa kuin demokraattisessa sosialismissa, mutta sama ilmiö on silti havaittavissa molemmissa. Sitä vastoin demokraattisesti hallitussa yhteiskunnassa, jossa hyvinvointivaltioideologia on tullut hallitsevaksi yhteiskunnalliseksi aatteeksi ja jossa sosiaalivaltio on laajentunut suureksi, on myös aivan omanlaisiaan käytännön ongelmia, jotka ovat tyypillisiä nimenomaisesti demokratian ja jonkinasteisen sosialismin yhdistelmälle. Näistä leimallisin on ilmiö, jota kutsun huutokauppademokratiaksi.

Kuten edellä on todettu (luku 2.3), mitä suuremman osan työn tuloksista vie verottaja, sitä enemmän yhteiskunta alkaa muodostua kilpailukentäksi siitä, kuka pääsee käyttämään yhteisen kassan varoja ja mihin tarkoituksiin niitä käytetään. Kun vaaleilla valitut poliitikot ovat päättämässä yhteiseen kassaan kireällä verotuksella kerätyistä varoista, tämä kilpailu tulee esiin selkeimmin vaalien aikaan.

Äänestäjiä houkuttaisi nostaa valtaan sellaisia poliitikkoja, jotka huolehtisivat siitä, että veroina heiltä viedyistä varoista mahdollisimman suuri osa palautuisi heille tulonsiirtoina, palveluina tai muina etuuksina. Poliitikkojen houkutusena on puolestaan kosiskella äänestäjiä lupaamalla näille tällaisia etuja. Puolueiden välisessä vaalikamppailussa tämä ilmenee vaaliohjelmina ja vaalilupauksina, joissa luvataan ajaa sellaisten julkishyödykkeiden toteuttamista, joista puolueet arvelevat omien kannattajiensa olevan kiinnostuneita.

Vaalilupauksen toteuttaminen luonnollisestikin maksaa, ja puolueet haluaisivatkin useimmiten siirtää niiden toteuttamiskustannukset *toisten puolueiden* äänestäjien maksettavaksi. Maa-seudulta kannatuksensa saava puolue toteuttaa vaalilupauksiaan mieluiten lisäämällä suurten kaupunkien kustannustaakkaa – ja vastaavasti alempien tuloluokkien keskuudesta suosionsa ammentava puolue rahoittaa lupauksensa mieluiten lisäämällä hyvätuloisten verotaakkaa.

Julkisen sektorin paisuminen ja verotuksen kireys vinouttavat siis koko demokratian luonteen. Parhaimmillaan demokratia on turva mielivaltaa vastaan ja menetelmä varmistaa se, ettei yhteiskunnallinen valta epäterveellä tavalla keskity harvojen käsiin. Kun julkisen sektorin tehtävät pysyvät selvästi rajattuina, voi demokratia sitouttaa yhteiskunnan jäseniä jakamaan yleishyödyllisten hankkeiden kustannustaakkaa. Etenkin maanpuolustus ja oikeusjärjestelmän rakentaminen ja sen ylläpito ovat sellaisia tehtäviä, etteivät yksilöt voi niistä yksin kyllin hyvin suoriutua.

Pahimmillaan demokratia taantuu kuitenkin silkaksi rosvoukseksi, jossa enemmistö demokraattisella mandaatillaan toteuttaa kalliita hankkeita vähemmistöön jääneiden kustannuksella. Klassisen vertauksen mukaisesti demokratia on rumimmillaan kuin kaksi sutta ja yksi lammas äänestämässä siitä, kenet syödään päivälliseksi. Tällaiset demokraattiset vinoumat tulevat sitä yleisemmiksi, mitä laajemmiksi julkisen sektorin tehtävät käyvät ja mitä suuremmaksi paisuu julkisen sektorin osuus bruttokansantuotteesta.

Kärjistäen voidaan sanoa, että laajan julkisen sektorin yhteiskunnissa suurin osa kaikista poliitikkojen antamista vaalilupauksista on muotoa ”lupaamme ottaa rahaa niiltä, jotka eivät minua äänestä, ja antaa rahaa niille, jotka äänestävät”. Näin toimiessaan sekä poliitikot että äänestäjät toimivat kuitenkin lyhytnäköisesti. Seurauksena on pitkällä aikavälillä julkisen sektorin paisuminen hallitsemattoman suureksi ja kaikkien äänestäjäryhmien kustannustaakan kasvaminen. Kaikki joutuvat vuorollaan kulloinkin vaaleissa menestyneiden puolueiden vaalilupauksen toteuttamisen maksajiksi, eikä poliitikoilla yleensä riitä rohkeutta purkaa myöskään aiemmin luotuja menoautomaatteja.

Laajaan julkiseen sektoriin elimellisesti liittyvässä huutokauppademokratiassa on pohjimmiltaan kyse äänestäjien kollektiivi-

sesta itsepetoksesta. Äänestäjät haluavat jotakin, ja saadakseen äänestäjien tuen vaaleissa poliitikot lupaavat toteuttaa sen. Valtaan päästyään poliitikot toteuttavat äänestäjien haluaman asian – ja laskuttavat siitä äänestäjiä verotuksen muodossa. Silti koko hyvinvointivaltiokokeiluiden historian ajan äänestäjien on ollut vaikeaa hahmottaa sitä, että nimenomaan äänestäjät itse joutuvat poliitikkojen huppeiden vaalilupauksen maksumiehiksi.

2.2. Julkisen sektorin kyvyttömyys pysäyttää oma laajeneminen

Suomalaisessa poliittisessa keskustelussa voi jatkuvasti kuulla väitteen, jonka mukaan ”hyvinvointivaltiota on ajettu alas”. Hokena on niin yleinen ja vakiintunut, ettei sitä juuri koskaan viititä edes perustella. Myös media on niellyt tämän useiden poliittisten ryhmien hellimän väitteen liki pureksimatta. Se mielletään itsestään selvänä tosiasiana, jolla poliittiset ryhmät voivat jälleen vastustaa julkisen sektorin leikkaamista ja vaatia taas uusia menonlisäyksiä.

Jos ”hyvinvointivaltiolla” kuitenkin tarkoitetaan laajoihin tulonsiirtoihin, julkisiin palveluihin ja suureen julkiseen sektoriin perustuvaa yhteiskuntamallia, väite ”hyvinvointivaltion alasajosta” ei voisi olla kauempana todellisuudesta. Julkisten menojen osuus Suomen bruttokansantuotteesta oli 40,2 prosenttia vuonna 1980. Vuonna 2000 se oli 48,3 prosenttia, kun taas vuonna 2012 julkisten menojen osuus bruttokansantuotteesta oli jo peräti 56,0 prosenttia.^{3,4} Julkista sektoria ei siis ole Suomessa ajettu alas, vaan se on päinvastoin kasvanut nopeaa tahtia.

Samaa todistaa työpaikkojen määrän kehitys. Vuodesta 1950 lukien julkisen sektorin työpaikkojen määrä Suomessa on nelinkertaistunut. Sen sijaan yksityisen sektorin työpaikkoja on Suomessa jopa vähemmän kuin vuonna 1950, vaikka väestön määrä on kasvanut 1,4 miljoonalla.⁵ Julkisyhteisöt työllistävät nykyisin selvästi suuremman osan työvoimasta kuin edes sotavuosina, jolloin sotatalous aiheutti suuren piikin julkisyhteisöjen osuuteen työllistäjänä.⁶

Hyvinvointivaltio tulonsiirtoyhteiskuntana on myös voimissaan. Vuodesta 1975 lähtien sosiaalipalveluihin käytetyt menot

ovat Suomessa nelinkertaistuneet. Vuoteen 1995 nähden ne ovat liki kaksinkertaistuneet.⁷ Samalla ovat paisuneet eläkemenot. Vuoteen 1975 nähden eläkemenot ovat nelinkertaistuneet. Tämä on tosin vielä pientä verrattuna siihen, että kuntien eläkemenot ovat samassa ajassa jopa 12-kertaistuneet.⁸

Niin ikään verotus käy Suomessa jatkuvasti ankarammaksi. Vuonna 1980 Suomen kokonaisveroaste oli 35,8 prosenttia bruttokansantuotteesta. Vuonna 1990 se oli 43,7 prosenttia, kun vuoteen 2000 mennessä se oli noussut jo 47,2 prosenttiin. Vuoden 2000 huipputasolta kokonaisveroaste on sentään laskenut. Vuonna 2012 se oli 43,6 prosenttia, mutta sen ennakoidaan nousevan jälleen 44,4 prosenttiin vuoteen 2014 mennessä.⁹

”Hyvinvointivaltiota” ei siis ole ajettu Suomessa alas, vaikka julkisessa keskustelussa yleisesti niin väitetään. Se on päinvastoin jatkanut ripeää paisumistaan. Kokonaan toinen asia on se, voivatko ihmiset hyvin valtiossa, joka kutsuu itseään hyvinvointivaltioksi. Välttämättä eivät. Vapaus päättää omista valinnoistaan on avaintekijä sille, kokeeko yksilö elämänsä mielekkääksi. Jatkuvasi lisääntynyt ja lisääntyvä valtiollinen sääntely ja rajoitukset eivät ole tehneet kansakunnasta onnellista.

Oleennaista on se, ettei Suomen kehityskulku ole kansainvälisesti vertailtuna millään tavalla poikkeuksellinen. Julkisen sektorin hallitsemattoman paisumisen pysäyttäminen on osoittautunut liki mahdottomaksi kaikkialla, missä jonkinasteisen hyvinvointivaltioideologian innoittamana on lähdetty luomaan verotuksen kautta mittavaa julkista sektoria. Käytännössä tämä sama vaiva koskee kaikkia länsimaisia yhteiskuntia.

Julkisen sektorin paisumisen syyt ovat myös helposti pääteltävissä. Sosiaalivaltioon helposti pesiytyvän huutokauppademokratian vuoksi julkinen sektori tuppaa paisumaan vaalikaudesta toiseen. Poliitikoilla on liki vastustamaton kiusaus tehdä kalliita vaalilupauksia, ja äänestäjillä on yhtäläinen kiusaus tarttua niihin. Kun aiemmin luotujen julkisten menoautomaattien purkaminen johtaa useimmiten julkisiin protesteihin, eivät poliitikot yleensä uskalla purkaa niitä, vaikka olisivat alun perin vastustaneet niiden synnyttämistä. Näin ollen julkinen sektori on taipuvainen paisumaan jokaisen poliittisen päätöksen myötä aina hie-man aiempaa suuremmaksi. Lukemattomien poliittisten päätös-

ten myötä julkisesta sektorista paisuu lopulta täysin hallitsematon, erilaisista ja toisiinsa yhteen sopimattomista osasista kokoon parsittu Frankensteinin hirviö.

Julkisen sektorin jatkuvan paisumisen syitä voidaan jäljittää myös vertaamalla sitä yksityisen sektorin toimijoihin ja yrityksiin. Yksityisellä sektorilla toimivalle yritykselle on elintärkeää jatkuvasti huolehtia kannattavuudestaan. Sen tulee kyetä tuottamaan voittoa suhteessa siihen tehtyihin sijoituksiin. Sen vuoksi yksityisen yrityksen on jatkuvasti arvioitava kaikkia menoeriään suhteessa siihen, paljonko ne yritykselle tuottavat. Jos jokin menoerä on rasite yrityksen kannattavuudelle, siitä kannattaa luopua. Investointeja kannattaa tehdä silloin, kun niille on odotettavissa tuottoa joko välittömästi tai pidemmällä aikavälillä.

Moderni organisaatiotutkimus on osoittanut, että kaikilla organisaatioilla on sisäsyntyinen taipumus pyrkiä vakiinnuttamaan olemassaolonsa ja laajentumaan.¹⁰ Potentiaalista työtä on aina loputtomiin, ja työ jonkin asian parissa synnyttää useimmiten myös tarvetta muulle, samaan aiheeseen tavalla tai toisella liittyvälle työlle. Yksityisellä yrityksellä kuitenkin myös toiminnan laajentuminen kytkeytyy taloudelliseen voittomotiiviin. Jos toimintaansa laajentanut yritys katsoo, että jotkin sen osat ovat jääneet tuottamattomiksi tai jopa tappiollisiksi, sen on karsittava näitä toimintojaan säilyttääkseen kannattavuutensa.

Julkisella sektorilla tällaista saneeraamista tapahtuu vain ääretömän harvoin, ja useimmiten se on silloinkin varsin vaatimaton. Syy on selvä: julkiselta sektorilta puuttuu yksityisen sektorin taloudellinen voittomotiivi. Kun julkisen sektorin ei tarvitse yritysten tapaan kärjistellä taloudellisen kannattavuutensa kanssa, sillä ei myöskään ole riittävää intressiä purkaa hyödyttömiä rönsyjään. Yritys ei voi tehdä kovin pitkään tappiota menemättä konkurssiin, mutta julkisella sektorilla veronmaksajan avoin piikki mahdollistaa julkisten menojen jatkuvan paisuttamisen. Tämän paisumisen estämiseksi ei ole onnistuttu rakentamaan kestävä estettä missään sellaisessa maassa, jossa hyvinvointivaltioideologiaa on aktiivisesti sovellettu yhteiskunnan järjestämiseen.

2.3. Lisääntyvä sääntely

Hyvinvointivaltioideologian ääneen lausuttuina pyrkimyksinä on tuloerojen tasaaminen tulonsiirroin, heikoimmista huolehtiminen ja maksuttomien tai huokeahintaisten julkisten palveluiden järjestäminen. Näiden osalta julkisella sektorilla on myös taipumus yhä vain suurentua. Tästä on tarkoittamattomana tai tarkoituksellisenä seurauksena se, että julkisen sektorin ohella paisuu myös kaikkinaisen sääntely, joka ilmenee yhä yksityiskohtaisempina lakeina ja säädöksinä.

Osaltaan sääntely lisääntyy yhä laajenevan julkisen sektorin vuoksi. Kun julkinen sektori laajenee uusille elämänalueille, katsotaan, että tarvitaan myös kyseistä alaa aiempaa tarkemmin sääntelevää lainsäädäntöä. Kun julkisella sektorilla ei yksityisen sektorin tapaan ole taloudellista voittomotiivia toimintansa määrittäjänä, ovat lait ja muut säädökset käytännössä ainoa tapa jäsentää ja määrittää julkisen sektorin toimintaa haluttuun suuntaan.

Huomattava osa paisuvasta sääntelystä kohdistuu kuitenkin myös aivan muihin elämän osa-alueisiin kuin julkisen sektorin oman toiminnan sääntelemiseen ja ohjaamiseen. Merkittävä osa lainsäädännöstä käsittelee nimenomaisesti *yksityisen sektorin* toimintaa ja sääntelee yksityistä elinkeinonharjoitusta. Tällaisia säädöksiä motivoivat milloin turvallisuusvaatimukset, milloin sosiaali- tai ympäristöhaittojen ehkäisy, milloin Euroopan laajuisen harmonisointi ja niin edelleen. Lainsäätäjällä on luonnollisestikin aina jokin hyvä tai ainakin hyvältä kuulostava peruste lisätä sääntelyä, mutta jatkuvasti paisuva sääntelyviidakko rajaa yksityisen yritteliäisyyden ja vapaan oma-aloitteisuuden alaa jatkuvasti kapeammaksi.

Kaikkinaisen sääntelyn lisääntyminen onkin aivan olennainen osa hyvinvointivaltioideologian soveltamista käytäntöön. Sekä sääntelyn lisääntyminen että julkisen sektorin paisuttaminen kumpuavat samanlaisesta ihmiskuvasta ja yhteiskuntafilosofiasta. Taustalla on olettamus siitä, että ilman vahvan valtion kontrollia ihmiset ovat raakalaismaisia, toisiaan hyväksi käyttäviä villejä. Tämän yhteiskuntafilosofian mukaisesti vasta vahva julkinen sektori ja valtiollinen kontrolli luovat sivilisoituneen yhteiskunnan, jossa luonnostaan itsekkäät ja omaa etuaan ta-

voittelevat yksilöt saadaan pakotettua solidaarisuuteen toisiaan kohtaan.

On aivan luonnollista, että samat ihmiset, jotka luottavat julkisen sektorin kykyyn tuottaa oikeudenmukaisuutta pakkoon perustuvalla solidaarisuudella, uskovat myös kieltojen, rajoitusten ja sääntelyn voimaan ohjata ihmisiä haluttuun toimintaan. Empiria tosin antaa varsin vähäistä tukea tällaiselle uskolle. Kieltoleikkiaan ei tehnyt loppua alkoholista, ja rahapelimonopolista huolimatta – tai sen vuoksi – arviolta 130 000 suomalaisella on jonkinasteisia ongelmia rahapelaamisen kanssa.¹¹

Mutta vaikei tiukentuvalla sääntelyllä voidakaan estää ihmisiä lankeamasta paheisiin, voidaan sillä kuitenkin huomattavasti vaikeuttaa yksityisen yrittäjyyden ja omaehtoisen taloudellisen toimeliaisuuden mahdollisuuksia. Suomessa aivan viime aikoina ajankohtaisia ja mediassakin käsiteltyjä kysymyksiä ovat olleet esimerkiksi bussiliikenteen kilpailurajoitukset, tilamaidon käytön aiheuttamat rajoitukset pullanmyyntiin ja Lapin Teno-veneidän käyttöä koskeva uusi sääntely. Listaa vastaavanlaisesta terveen järjen vastaisesta sääntelystä voisi jatkaa loputtomasti.

Kaikkinaisen sääntelyn paisuminen on laajalle sosiaalivaltiolle yhtä ominainen piirre kuin itse julkisen sektorin paisuminenkin. Vuonna 2013 lait ja asetukset vievät eduskunnan kirjastossa jo 42 hyllymetriä. Suomen lait ja asetukset sisältävä säädöskokoelma vie siitä noin 13 hyllymetriä ja Euroopan unionin lainsäädäntö 29 hyllymetriä. Sivuja on satojatuhansia. Vielä 1970-luvulla yhden vuoden aikana säädetyt lait ja asetukset saattoivat mahtua yhteen nidokseen, mutta vuonna 2011 säädöksiä kirjoitettiin Suomessa yhteensä 7 363 sivua. Niiden julkaisemiseen tarvittiin seitsemän nidosta.¹²

Sekä paisuva julkinen sektori että alati lisääntyvä sääntely ohjaavat inhimillistä toimintaa epäterveisiin uomiin. Aiemmin on kuvattu sitä, miten julkisen sektorin kasvu ja kiristynyt verotus vähentävät ihmisten kiinnostusta omaehtoiseen taloudelliseen toimeliaisuuteen ja vastaavasti lisäävät kiinnostusta sitä kohtaan, millä tavoin olisi mahdollista itse hyötyä yhteiseen kassaan kerätyistä verovaroista. Vastaavasti lisääntyvä sääntely ohjaa yksilöiden huomiota itse toiminnasta kohti toimintaa koskevaa säännöstöä ja byrokratiaa.

Kun sääntely lisääntyy, eri ammattiryhmät joutuvat yhä enemmän opettelemaan uusia ohjeita ja normeja. Monenkirjava lakisääteinen raportointi haukkaakin yhä isomman osan työajasta. Yritykset puolestaan joutuvat käyttämään suuria summia sekä lainsäädännön muutosten seuraamiseen että valmisteltavaa lainsäädäntöä koskevaan edunvalvontaan, jotta niiden liiketoimintaedellytykset säilyisivät edes kohtalaisina. Työ- ja elinkeinoministeriön selvitysten mukaan yrityksille koituu Suomessa vuosittain lähes kahden miljardin euron kustannukset, kun ne hakevat lupia, toimittavat tietoja verottajalle ja noudattavat muita lakisääteisiä tiedonantovelvoitteita.¹³ Tätä taakkaa lisäävät entisestään myös kankea työmarkkinajärjestelmä ja sen kautta syntyvät työmarkkinoiden uudet normit ja rajoitukset.

2.4. Taloudellisten kannustinten katoaminen

Eräs tärkeimmistä inhimillisen toiminnan käynnistäjistä on halu parantaa omaa elintasoja. Vaikka työnteolle saattaa löytyä muitakin innoittajia kuin taloudellisen menestyksen tavoittelu, on taloudellinen kannustin työnteon motiiveista silti suurimmalle osalle ihmisistä määräävin ja tärkein. Toisin sanoen ihminen tekee työtä saadakseen tekemästään työstä jonkinlaista henkilökohtaista hyötyä itselleen.

Mikäli ihmisen mahdollisuuksia hyötyä oman työnsä tuloksista heikennetään, vähenee myös työskentelyhalukkuus. Henkilökohtaisen taloudellisen menestyksen kannustimet olivat neuvostoyhteiskunnissa niin heikot, että se johti tuotantolaitoksissa yleiseen tehottomuuteen ja resurssien hukkakäyttöön. Tätä ongelmaa neuvostoyhteiskunnat sitten pyrkivät helpottamaan pakolla ja tiukemmalla valvonnalla ja kontrollilla, mikä teki kyseisistä valtiokokeiluista nopeasti lähihistoriamme julmimpia totalitaarisia diktatuureja.

Neuvostoyhteiskuntien taloudellisen tehottomuuden ongelma ja työnteon kannustimien puute koskettavat lievemmissä määrin myös hyvinvointivaltioideologian synnyttämiä sosiaalivaltioita. Niissä ihmisillä on sentään jonkinlaisia kannusteita ja mahdollisuuksia henkilökohtaiseen taloudelliseen menestykseen, mutta toisaalta taloudellisia kannustimia myös heikennetään merkittä-

västi raskaalla verotuksella, jolla rahoitetaan tulonsiirtoja ja julkisia palveluita.

Suomen tapauksessa työnteon taloudellisia kannustimia heikennetään monella eri tavalla. Ensinnäkin progressiivinen tuloerotus johtaa siihen, että enemmän tienatessaan myös veroprosentti kasvaa. Lisäksi paremmin tienavia rangaistaan myös korkeammilla julkisten palveluiden palvelumaksuilla. Esimerkiksi päivähoitomaksut on porrastettu perheen tulojen mukaan.

Kaikkein vähäisintä taloudellinen kannustavuus on silti alimpien tuloluokkien kohdalla. Kattava sosiaaliturva voi useassa tapauksessa tehdä kannattamattomaksi matalapalkkaisen työn vastaanottamisen. Jos työstä saatava korvaus on samaa suuruusluokkaa kuin työn vastaanottamisen seurauksena menetetyt sosiaali-etuudet, jää moni mieluummin elämään tukien varaan.

Matalapalkkatöiden taloudellinen kannattamattomuus tekijälleen laajamittaisessa sosiaalivaltiossa aiheuttaa monenlaisia yhteiskunnallisia ongelmia. Työelämän ulkopuolelle pitkäksi aikaa jäävät ovat vaarassa syrjäytyä. Usein syrjäytymiseen liittyvät ongelmat ovat omiaan siirtymään myös työelämästä poisjääneiden lapsille, jolloin kielteiset yhteiskunnalliset vaikutukset moninkertaistuvat.

On myös huomattava, että kun taloudelliset kannustimet työllistyä matalapalkka-aloille ovat heikot niiden ihmisten parissa, jotka kuuluvat kattavan sosiaaliturvamme piiriin, alkaa matalapalkka-aloille työllistyä ennen muuta sellaisia ihmisiä, jotka eivät ole sosiaaliturvamme piirissä tai jotka eivät ole tietoisia sen tarjoamista mahdollisuuksista. Tällöin työmarkkinat saavat etnisesti eriytyneen luonteen: kantäväestö tekee joko paremmin palkattuja töitä tai elää tukijärjestelmämme varassa, kun taas matalapalkka-aloilla nähdään suhteettoman paljon siirtotyöläisiä ja maahanmuuttajia. Etnisesti eriytyneitä työmarkkinoita puolestaan voidaan pitää varsin ongelmallisena ilmiönä jo itsessään. Jos paremmin ja huonommin palkatut alat jakautuvat syntyperän mukaan, se ei voi olla synnyttämättä vähintäänkin potentiaalisia etnisiä jännitteitä eri väestöryhmien välille.

Yleinen harhaluulo on se, että Suomi tai Eurooppa yleisemmin erityisesti ”tarvitsisi” maahanmuuttoa, jotta matalapalkkatyöt tulisivat hoidetuiksi. Väitettä perustellaan usein sillä, että ilman

maahanmuuttajia ja siirtotyöläisiä jäisivät bussit ajamatta ja mansikat poimimatta. Tämä on kuitenkin vain puolituloisuus. Paljon olennaisempi huomio on se, että myös kantaväestöön kuuluvan työttömän kannattaisi ottaa vastaan matalapalkkatöitä eikä jäädä elämään tukien varaan – jolleivät työnteon taloudelliset kannustimet olisi niin vinoutuneita kuin mitä ne eurooppalaisissa sosiaalivaltioissa ovat. Ulkomailta tuleva työvoima voi hyödyttää taloudellisesti Suomeakin, mutta väitetty ”työvoimapula” liittyy paljon enemmän työn vastaanottamisen taloudellisten kannustimien puutteeseen kuin erityiseen työvoimavajeeseen Suomessa.

On myös huomattava, etteivät laajan sosiaalivaltion taloudelliset kannustinongelmat ole seurausta yksinomaan poliittisista päätöksistä ja mittavasta sosiaaliturvasta, vaan myös jäykästä työmarkkinajärjestelmästä. Merkittävin osa työmarkkinointamme käsittelevistä päätöksistä on siirretty työntekijöiden ja työnantajien järjestöjen keskenään sovittaviksi. Työmarkkinoita jäykistämällä ja työn ylihinnittelulla ammattiyhdistysliike on ajanut monia teollisuudenaloja Suomesta kokonaan pois. Vahvan ammattiyhdistysliikkeen muodostamaa kansantaloudellista rasi-tetta on kattavasti käsitellyt Ajatuspaja Liberan raportti *Umpiku-jassa? – Aika on ajamassa ammattiyhdistysliikkeen ohitse* (2013).¹⁴

2.5. Etääntyminen kauas alkuperäisistä tavoitteista

Hyvinvointivaltioideologian alkuperäinen ajatus oli luoda sellainen yhteiskuntajärjestys, jossa heikoimmat ja itsestään huolehti-maan kykenemättömät eivät jäisi heitteille vaan jossa heille vero-tuksen kautta toteutettujen tulonsiirtojen myötä taattaisiin ih-misarvoinen elämä. Toisena ajatuksena oli toteuttaa maksutto-mien tai huokeahintaisten julkisten palvelujen verkosto, jonka myötä esimerkiksi riittävä terveydenhuolto ja koulutus tulisivat myös köyhimpien saataville.

Alkuperäisiä hyvinvointivaltioideologiaan liittyviä tavoitteita on vaikea olla pitämättä jaloina ainakaan noin ajatuksen tasolla. Niiden toteuttaminen käytännössä on kuitenkin osoittautunut huomattavan haasteelliseksi. Edellä olen kuvaillut laajamittaisen sosiaalivaltion rakenteellisia ongelmia, jotka johtavat sen jatku-vaan ja käytännössä pysäyttämättömissä olevaan paisumiseen.

Tämän laajenemismekanismin myötä nykyiset sosiaalivaltiot ovat jo aikaa sitten lipuneet kauaksi hyvinvointivaltioideologian alkuperäisistä tavoitteista.

Jos sosiaalivaltion perustamisen alkuperäisenä tavoitteena oli köyhimmistä ja heikoimmista huolehtiminen, niin nykyinen pitkälle kehittynyt sosiaalivaltio on pikemminkin kaikkia yksilöitä tasaisesti holhoava koneisto. Lapsilisät maksetaan kaikille tulotasa-riippumatta. Maksuttomat koulutuspalvelut ja julkinen terveydenhuolto taataan niin ikään kaikille eikä suinkaan vain heikoimmille. Usein jo valmiiksi hyvätuloisista perheistä tuleville opiskelijoille tarjotaan maksuton koulutus, joka tutkinnon myötä mahdollistaa paremman työllistymisen ja korkeamman tulotason. Lisäksi opiskelijoille maksetaan vielä opintorahaa ja asumislisää. Listaa voisi jatkaa.

Sosiaalivaltiomme ydin ei enää aikoihin ole ollut heikoimpien auttamisessa. Varsinaisesta tarkoituksesta on muodostunut pikemminkin pelkkä sivujuonne, kun valtiojärjestelmämme keskittyy kokonaisvaltaisesti koko kansakunnan holhoamiseen. Alkuperäinen ajatus, että aina on olemassa niitä ihmisiä, jotka eivät ilman yhteiskunnan huolenpitoa pärjää – mikä lienee aivan totta – on vaihtunut ajatukseen siitä, etteivät yksilöt ylipäättäänkään pärjäisi ja osaisi huolehtia itsestään ilman ylhäältä päin tapahtuvaa julkisen sektorin ohjailua.

Sama yhteiskunnan läpileikkaava julkisen holhoamisen piirre koskettaa tulonsiirtojen ja julkisten palveluiden ohella myös sääntelyviidakkoamme. Onkin ironista, että yhteiskunta, joka verottaa progressiivisesti parhaiten ansaitsevia rangaisten, kuitenkin holhoaa yksilöitä jokseenkin tasaisesti vailla kummoistakaan tarveharkintaa. Vaikka asiakas olisi täysin selvä ja haluaisi ostaa vain yhden oluen kaupasta, hän ei voi Suomessa tehdä sitä enää kello 21 jälkeen. Tällä rajoituksella on epäilemättä haluttu suojata alkoholin ongelmakäyttäjiä, mutta tosiasiaassa tämänkaltaiset säädökset hankaloittavat paljon enemmän tavallisten vastuullisten yksilöiden elämää kuin suojaavat aidosti huolenpidon tarpeessa olevia.

Vieläkin lohduttomampaa ja surullisempaa paisuvan sosiaalivaltiokekilun historiassa on se, että mitä enemmän se on laajentunut alkuperäisten tavoitteidensa ulkopuolelle, sitä enemmän

sillä on ollut vaikeuksia suoriutua edes ydintehtäviensä hoitamisesta. Suomessakin huono-osaisuus periytyy voimakkaasti sukupolvelta toiselle laajasta sosiaalivaltiosta huolimatta – tai jopa sen vuoksi. Yhtäältä kyse on tulonsiirtojen kohdentumisesta muille kuin aidosti tarvitseville; toisaalta taas siitä, että monissa tukien varassa elävissä perheissä myös lapset vieraantuvat työnteon kulttuurista, mikä syventää entisestään yhteiskunnasta syrjäytymisen kierrettä.

3. Sosiaalivaltion romahdus

Filosofi Karl Marx (1818–1883), sosialististen ja kommunististen aatteiden tärkein oppi-isä, ennusti 1800-luvulla kapitalistisen yhteiskuntajärjestyksen olevan matkalla kohti vääjäämätöntä tuhoa ja vallankumousta. Vallankumous tulisi olemaan luonteeltaan sosialistinen ja johtamaan dialektisen materialismin varmuudella kohti auvoisaa kommunistista yhteiskuntaa.

Siltä osin Marx olikin aivan oikeassa, että nopea teollistuminen oli todella aiheuttanut yhteiskunnallisia jännitteitä, joissa oli valtavasti vallankumouksellista potentiaalia. Marx oli tarkkaan havainnut, että teollistuva yhteiskunta ja nouseva kaupallinen keskiluokka sopivat huonosti yhteen vanhakantaisen sääty-yhteiskunnan ja feodalismin kanssa. Tämä ristiriita oli aiheuttanut vuoden 1789 vallankumouksen Ranskassa ja levittänyt liberaaleja valistusaatteita kaikkialle Eurooppaan. Vaatimukset demokratiasta ja laajemmista kansalaisoikeuksista löivät leimansa koko 1800-luvulle.

Marx kuitenkin oletti virheellisesti, että vallankumouksellinen potentiaali kohdistuisi ennen muuta kapitalistiseen tuotantojärjestelmään. Tosiasiassa 1800-luvun vallankumouksellisen mielialan käyttövoima oli aivan sama kuin 1700-luvullakin: tyytymät-

tömyys edelleen vallitseviin säätyetuoikeuksiin ja kansalaisoikeuksien vähäisyyteen. Vaikka nopea teollistuminen synnytti luokkajännitteitä myös porvariston ja proletariaatin välille, kohdistuivat vallankumoukselliset tunteet silti edelleen pikemminkin itsevaltaisia monarkioita kuin nousevaa porvarissäätystä kohtaan – joka sitä paitsi oli usein myös itse kumouksellisten valistusaatteiden lumoissa.

Päinvastoin kuin Marx oletti, pitkälle kehittynyt kapitalismi ei johtanutkaan pääomien jyrkkään kasautumiseen ja työväestön kurjistumiseen. Sitä vastoin markkinatalouden synnyttämä vauraus tuotti hyvinvointia myös köyhimmille yhteiskuntaluokille ja vei siten polttoainetta vallankumoukselliselta liikehännältä. Marx ennusti sosialististen vallankumousten pyyhkäisevän nimenomaisesti kehittyneimpien markkinatalousmaiden ylitse, mutta tältä osin Marxin ennustus meni pahimmin mönkään. Nimenomaisesti kehittyneissä, demokraattisesti hallituissa markkinatalousmaissa on sosialistinen vallankumousliikehdintä ollut kaikkein vähäisintä.

Tyypillisimpiä sosialistiset vallankumoukset olivat juuri puolifeodaalisissa ja alikehittyneissä yhteiskunnissa. Niissä tyytymättömyys vanhakantaiseen ja säätyetuoikeuksiin perustuvaan yhteiskuntajärjestykseen synnytti Ranskan vallankumouksen kaltaisen vallankumouksellisen potentiaalin, joka sitten usein Marxin innoittamana ajautui sosialistisiin uomiin. Myös Venäjän vallankumous olisi voinut hyvin ottaa toisenkin, liberaalimman suunnan. Oli monesta sattumasta kiinni, että juuri Leninin verrattain vähälukuinen bolševikkien joukko sai jo puhjenneen vallankumouksen kaapattua omaan johtoonsa.

Marxin ennustus siitä, että feodalismia seuraisi kapitalismi ja kapitalismia väkivaltaisen vallankumouksen jälkeen sosialismi ja kommunismi, voidaan historiallisen todistusaineiston perusteella osoittaa vääräksi. Sitä vastoin on lukuisia esimerkkejä siitä, että feodalismi on kumottu väkivaltaisella vallankumouksella, jonka jälkeen on yritetty sosialistisen yhteiskunnan perustamista. Nämä sosialistiset yhteiskuntakokeilut ovat kuitenkin jääneet jokseenkin yhtä väliaikaisiksi kuin Ranskan vallankumouksen jälkeinen terrorin aika ja sitä myöhemmin seurannut bonapartismi. Sosialismin luhistuttua omaan mahdottomuuteensa ovat en-

tiset sosialistiset yhteiskunnat siirtyneet tai pyrkiineet siirtymään markkinatalouteen.

Mutta vaikka Marx ennustikin väärin olettaessaan kapitalistisen yhteiskunnan olevan altis *väkivaltaiselle* sosialistiselle kumoukselle, ei Marxin ennustusta sosialismiin liukuvasta kapitalismista voi pitää täysin vääränä. Läntisissä yhteiskunnissa, joissa teollistuminen lähti varhaisimmin liikkeelle ja joissa myös demokratia ja vapaa markkinatalous ovat ottaneet suurimpia edistysaskeleita, on myös hyvinvointivaltioideologia ollut vahvimmillaan. Jos pidämme julkisen sektorin osuutta bruttokansantuotteesta mittarina sille, kuinka sosialistisena yhteiskuntaa voidaan pitää, ovat läntiset yhteiskunnat koko sodanjälkeisen ajan olleet hitaasti lipumassa kohti yhä laajempaa sosialismia.

Kuinka ironista! Läntiset yhteiskunnat torjuivat päättäväisesti ja tehokkaasti väkivaltaisen, riehuvan ja rettelöitsevän sosialismin paraatiovillaan eivätkä toivottaneet sitä tervetulleeksi omiin pitoihinsa. Mutta sosialismipa luopuikin karkeista käytöstavoistaan, rupesi sisäsiistiksi ja puki elegantin hyvinvointivaltion ideologisen kaavun ylleen. Tällaisena läntiset yhteiskunnat eivät sitä osanneetkaan varoa, vaan päästivät sen puolihuolimattomasti kyökin puolelta sisään omien yhteiskuntajärjestystensä perusteita nakertamaan.

Kuten aiemmin on todettu, sisältyy laajamittaiseen sosiaalivaltioon kaikki samat tehottomuus- ja kannustinongelmat kuin kommunistisiinkin yhteiskuntiin, joskin lievemmissä muodoissa. Lisäksi demokraattisesti hallitulla sosiaalivaltiolla on taipumus ajautua huutokauppademokratiaan, jonka myötä sen toimiala ja koko kasvavat liki loputtomasti. Tämän myötä siitä lopulta muodostuu niin raskas ja kallis koneisto, ettei se lopulta kykene rahoittamaan itseään muutoin kuin ottamalla yhä enemmän velkaa. Sosiaalivaltion rahoittajien määrä hupenee, kun taas saama-puolella olevien ihmisten määrä jatkuvasti kasvaa.

Marxin ennustus kapitalismin vääjäämättömästä romahduksesta osoittautui vähintäänkin epätarkaksi. Paljon ilmeisempää sen sijaan on, että osaltaan Marxin aatteiden innoituksesta alkunsa saanut hyvinvointivaltioideologia ja sen käytännön toteutusyrityksinä syntyneet sosiaalivaltiot ovat matkalla kohti vääjäämättömyyttä tuhoa, jolleivät ne kykene pysäyttämään hallitsematonta

laajenemistaan. Nykyisenkaltaisten sosiaalivaltioiden romahdus on yhtä varmaa kuin se, ettei kukaan voi elää loputtomiin velaksi päätyttä lopulta täydelliseen vararikkoon.

3.1. Kreikka, Italia ja Etelä-Eurooppa

Pohjoismaissa on tyyppillistä kutsua ”hyvinvointivaltiota” nimenomaisesti pohjoismaiseksi konseptiksi. Tälle käsitykselle on kuitenkin vaikeaa löytää juuri muita perusteita kuin se, että koulutusjärjestelmä on meillä kaapattu julkisen sektorin yksinoikeudeksi tehokkaammin ja täydellisemmin kuin ehkä missään muualla, joitain totalitaarisia diktatuurimaita ehkä lukuun ottamatta. Mitä tulee paisuvaan julkiseen sektoriin ja massiivisiin tulonsiirtoihin, ei ”hyvinvointivaltiossa” kuitenkaan ole mitään leimallisesti pohjoismaista. Samankaltaisia laajamittaisia sosiaalivaltioita on luotu kaikkialle Eurooppaan, ja myös Yhdysvaltoja on pidettävä jonkinasteisena sosiaalivaltiona. Sosiaalivaltion piirteet ovat myös jatkuvasti vahvistuneet kaikissa länsimaissa, Yhdysvallat mukaan lukien.

Suomen julkisessa keskustelussa sivuutetaan jatkuvasti se, että kriisissä olevat Etelä-Euroopan kansantaloudet – joiden holtittomata taloudenpitoa aivan oikeutetusti paheksomme syvän moraalisen tuohtumuksen vallassa – ovat nimenomaisesti yli varojensa eläneitä sosiaalivaltioita. Ne ovat aivan samoin kuin mekin rakentaneet massiivista julkista sektoria palveluineen ja tulonsiirtoineen, kunnes yhä harvempi on uskaltanut enää antaa lainaa näille velkarahalla rahoitetuille valtioille. Suomessa olemme aivan samalla tiellä paisuvan valtionvelkamme ja kasvavien julkisten menojemme kanssa – olemme vain edenneet tuhon tiellä eteläisiä veljiämme hitaampaan tahtiin.

Usein suomalainen arvostelu Etelä-Euroopan taloudenpitoa kohtaan saa jopa rodullisten stereotyyppien piirteitä. Olemme valmiita laittamaan holtittoman taloudenpidon eteläisen huolettoman kulttuurin piikkiin ja perustelemme itsellemme, että me vastuulliset pohjoiset protestantit toki toimimme toisin. Tällaisessa näkökulmassa unohtuu monia merkittäviä tosiasioita, esimerkiksi se, että sotien jälkeisinä vuosina juuri Italian talouskasvu oli voimakkainta koko Euroopassa.

Vuosina 1946–1962 Italian vuosittainen talouskasvu oli keskimäärin peräti 7,7 prosenttia. Vielä kuusikymmenluvullakin maan keskimääräinen vuotuinen talouskasvu oli viiden prosentin luokkaa. Vuosina 1956–1965 teollisuustuotanto kasvoi huomattavan nopeasti niin Yhdysvalloissa (46 prosenttia), Ranskassa (58 prosenttia) kuin Länsi-Saksassakin (70 prosenttia), mutta edes Saksan talousihme ei voittanut Italian huikeaa talouskasvua, joka samana ajanjaksona oli peräti 102 prosenttia.¹⁵

Emme siis voi selittää Etelä-Euroopan taloudellista ahdinkoa pelkällä huolettomalla eteläisellä kulttuurilla, emme edes Kreikan. Kreikan keskimääräinen vuotuinen talouskasvu oli puolen vuosisadan (1929–1980) ajan 5,2 prosenttia. Samalla aikavälillä esimerkiksi yleisesti suurena menestyksenä pidetty Japanin talous kasvoi vain 4,9 prosentin vuosivauhtia.¹⁶

Kreikan taloudellinen menestys noina vuosina on sitäkin vaikuttavampaa, kun ottaa huomioon sen, että maan poliittiset olot olivat noina vuosikymmeninä kaikkea muuta kuin vakaat. Vuodesta 1929 vuoteen 1936 nähtiin lukuisia vallankaappauksia ja lyhytaikaisia diktatuureja, vuosina 1936–1940 maata hallitsi sotilasdiktatuuri, vuosina 1940–1944 Kreikka oli sodassa ja vuodesta 1941 Natsi-Saksan miehittäjä, ja heti sodan päättymisen jälkeen Kreikassa käytiin useita vuosia kestänyt sisällissota. Vuosina 1967–1974 maata hallitsi sotilasjunta, eikä sisällissodan ja sotilasjuntan väliin jäänyttä aikakauttaakaan voi luonnehtia kovin vakaaksi. Kreikan talous kasvoi siis olosuhteisiin nähden ällistyttävänkin nopeaan tahtiin.¹⁷

Heti toisen maailmansodan jälkeen joukko markkinasuuntautuneita taloustieteilijöitä ja poliitikkoja pääsi Italian hallituksessa avainasemiin. He lakkauttivat Mussolinin aikaisen lainsäädännön, panivat alulle siirtymisen demokratiaan ja käynnistivät markkinoiden vapauttamiseen tähtäävät uudistukset. Parikymmentä vuotta kestäneen fasisetin diktatuurin jälkeen heidän tavoitteenaan oli tehdä Italiasta vapaa kapitalistinen demokratia.

Tuon aikakauden keskeisimpiä toimijoita Italian politiikassa oli Luigi Einaudi, joka toimi ensin maan keskuspankin johtajana, sitten valtiovarainministerinä ja lopulta tasavallan presidenttinä. Hänen aikanaan Italia noudatti tiukkaa rahapolitiikkaa, jolla inflaatio pidettiin kurissa yli 20 vuoden ajan. Niin hullunkuriselta

kuin se myöhemmän kehityksen valossa tuntuukin, vuonna 1959 *Financial Times* -lehti hehkutti Italian liiran olevan vakain länsimainen valuutta. Tiukan rahapolitiikan lisäksi Italian verotusta kevennettiin ja sen paluuta kansainvälisille markkinoille helpotettiin vapaakauppasopimuksilla. Maan julkiset menot pidettiin suhteellisen alhaisina; vuonna 1960 Italian julkiset menot olivat 30 prosenttia bruttokansantuotteesta, ja siitäkin merkittävä osa käytettiin kiinteisiin investointeihin.¹⁸

Markkinatalousmyönteisen politiikan vuoksi Italia vaurastui ennennäkemättömän nopeasti. Samalla kasvoi kuitenkin myös houkutus alkaa lisätä valtion menoja ja alkaa rakentaa italialaista sosiaalivaltiota. Maan hallitukset keskittyivät 1960- ja 1970-luvuilla laatimaan lakeja, joilla käynnistettiin uudenlaiset tulonsiirrot ja joilla pyrittiin lisäämään valtion ohjausta talouselämässä. Vuonna 1966 Italian parlamentti sai mahdollisuuden säätää lakeja, joiden seurauksena valtion vuotuisia kustannuksia alettiin kattaa laskemalla liikkeelle valtion joukkovelkakirjoja. Aina 1960-luvun alkuun saakka Italian budjetin perusalijäämä oli ollut lähellä nollaa, mutta vuodesta 1966 lukien se alkoi kasvaa nopeasti.¹⁹

Vuoden 1972 jälkeen alijäämäisten budjettien tekemisestä tuli systemaattinen tapa hoitaa valtiontaloutta, ja vuonna 1975 perusalijäämä oli noussut jo 7,8 prosenttiin bruttokansantuotteesta. Italian julkisen talouden tasapainoa heikennettiin myös anteliaalla eläkejärjestelmällä, jonka yhteydessä myös eläkeikää laskettiin ja varhaiseläke mahdollistettiin. Myös työkyvyttömyyseläkkeen perusteita väljennettiin. Lisäksi työmarkkinoita alettiin säädellä aiempaa tiukemmin. Työaikoja lyhennettiin ja irtisanomista vaikeutettiin merkittävästi, minkä lisäksi maahan luotiin kattava julkisen terveydenhuollon järjestelmä.²⁰

Sosiaalivaltion luominen Italiaan alkoi vähitellen heikentää tuottavuutta, vähentää työmarkkinoiden joustavuutta, nostaa työntekijän palkkaamisen kustannuksia ja kiihdyttää jatkuvasti lisääntyvien julkisten menojen kasvua sekä valtionvelan paisumista. Vielä vuonna 1970 Italian julkisen sektorin koko verrattuna bruttokansantuotteeseen oli maltilliset 32,7 prosenttia, mutta vuoteen 1993 mennessä se oli paisunut jo 56,3 prosenttiin. Julkisen velan osuus bruttokansantuotteesta oli 1950- ja 1960-luvuilla

pysynyt vakaasti noin 30 prosentissa, mutta vuonna 1994 se nousi jo häkellyttävään 121,8 prosenttiin.²¹

Liiran toistuvien devalvaatioiden ansiosta italialaisyrietykset onnistuivat jonkin aikaa säilyttämään kansainvälisen kilpailukykyensä, mutta nämä piristysruiskeet jäivät väliaikaisiksi hintojen nopean nousun ja suuren julkisen velan vuoksi. 1990-luvulla tehtiin useita uudistusyrityksiä, sillä Italia oli vähällä ajautua maksukyvyttömäksi, ja joidenkin valtion monopolisoimien teollisuudenalojen yksityistäminen auttoi vähentämään julkisen velan osuutta bruttokansantuotteesta hieman kestävämmälle tasolle. Sittenmyin yli varojen eläminen on kuitenkin jatkunut, ja viime vuosina Italia on jälleen ajautunut kuilun partaalle.²²

Kreikan tapauksessa laajaa sosiaalivaltiota on luotu vieläkin kunnianhimoisemmin kuin Italiassa, ja myös sen rahoittaminen on perustunut reippaampaan velanottoon kuin missään muualla. Vielä Kreikan liittyessä Euroopan yhteisöön sen julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen oli 28 prosenttia, budjettialijäämä alle kolme prosenttia bruttokansantuotteesta ja työttömyysaste 2–3 prosenttia. Pian tuon jälkeen sekä Kreikan oikeisto että vasemmisto omaksuivat kuitenkin laajan sosiaalivaltion luomisen poliittiselle agendalleen, ja Kreikasta muodostui eräs historian ilmeisimmistä huutokauppademokratian koulukirjaesimerkeistä. Sekä oikeisto että vasemmisto tekivät huppeita vaalilupauksia, joita sitten vallassa ollessaan toteuttivat runsaalla velanotolla. Kun Kreikasta tuli osa euroaluetta, tuli lainaamisesta maalle entistäkin helpompaa.²³

Vuonna 1980 Kreikan julkisen velan suhde maan bruttokansantuotteeseen oli 28 prosenttia, vuonna 1990 se oli noussut 89 prosenttiin ja vuoden 2010 alussa se oli yli 140 prosenttia. Valtion budjettialijäämä puolestaan kasvoi vuoden 1980 alle kolmesta prosentista 15 prosenttiin vuoteen 2010 mennessä. Vuonna 1980 julkisen sektorin koko suhteessa bruttokansantuotteeseen oli 29 prosenttia – kolmekymmentä vuotta myöhemmin se oli noussut 53,1 prosenttiin.²⁴

Kreikan valtion henkeä kohti lasketut vuotuiset sosiaalimenot ovat 10 600 euroa, mutta samaan aikaan se kerää veroja vain 8 300 euroa henkeä kohti. Vuodesta 1996 vuoteen 2009 Kreikan julkisen sektorin reaali-palkat nousivat 44 prosenttia, joillain

aloilla jopa 86 prosenttia – ja julkisen sektorin työntekijöille maksettiin vuodessa 14 kuukausipalkkaa. Miespuolinen kreikkalainen oli oikeutettu runsaaseen eläkkeeseen jo 58-vuotiaana, jos oli työskennellyt 35 vuotta julkisella sektorilla. Naisella oli oikeus jäädä eläkkeelle jo 50-vuotiaana, jos tällä sattui olemaan alaikäinen lapsi.²⁵

Italia ja etenkin Kreikka ovat äärimmäisiä esimerkkejä siitä, mihin velkarahoitteen sosiaalivaltion luominen lopulta johtaa. Poikkeuksellista näiden maiden kohdalla ei kuitenkaan ole itse lopputulos tai kehityksen suunta, vaan kehityksen nopeus. Etenkin Italia oli usean vuosikymmenen ajan kukoistava kansantalous, jonka talous oli tasapainoisella ja terveellä pohjalla. Se kuitenkin hylkäsi kestävät taloudelliset periaatteensa ällistyttävän nopeasti ja aloitti kunnianhimoisen ja nopeatahtisen projektin luodakseen laajamittaisen sosiaalivaltion. Kreikassa avokätisen sosiaalivaltion luomisessa oli vielä nopeampi tahti ja suhteessa suurempi volyyymi – ja yhteentörmäys taloudellisten realiteettien kanssa vastaavasti sitäkin rajumpi.

Valitettavasti käytännössä koko läntinen maailma – Suomi mukaan lukien – on hitaammassa tahdissa seurannut Italian ja Kreikan polkua. Julkiset menot ovat jatkaneet Suomessakin paisumistaan, vaikka niitä on yhä enenevässä määrin jouduttu rahoittamaan velkarahalla. Vuonna 1990 Suomen julkisen velan suhde bruttokansantuotteeseen oli 14,1 prosenttia, mutta vuonna 2012 suhde nousi jo 53 prosenttiin.²⁶ Sosiaalivaltio on jatkanut meilläkin paisumistaan siitä huolimatta, että sitä rakennetaan yhä enemmän velanoton varaan. Esimerkiksi sosiaalipalveluihin käytetyt menot ovat vuoteen 1995 nähden liki kaksinkertaistuneet.²⁷ Jollei Suomi lakkaa elämästä Kreikan ja Italian talustragedioiden käsikirjoitusten mukaan, tulee kansantaloutemme lopulta myös kärsimään samanlaisen traagisen lopun kuin nuo kyseiset maat.

3.2. Sosiaaliset ongelmat

Varsinaisen hyvinvointivaltioideologian historia on verrattain lyhyt, mutta sen soveltaminen käytäntöön laajamittaisina sosiaalivaltioina on kaikkialla länsimaissa nopeasti muokannut ihmisten

asenteita ja ajattelutapoja. Voidaan perustellusti väittää, että laajojen sosiaalivaltioiden aikaansaamista muutoksista suurin on ollut luonteeltaan kulttuurinen. Ihmisistä on tullut yhä enenevässä määrin riippuvaisia julkisen sektorin tarjoamista eduista, minkä lisäksi he ovat alkaneet pitää alati kasvavia, indeksiin sidottuja tulonsiirtoja ja julkisia palveluita *luovuttamattomina sosiaalisina oikeuksinaan*. Vaikka niiden rahoittaminen edellyttäisi jatkuvaa velkaantumista – mikä ei tietenkään voi jatkua loputtomasti – eivät kansalaiset tyypillisesti ole valmiita tinkimään senttiäkään niistä eduista, joita poliittinen järjestelmä kerran heille on suonut.

Kaikki yritykset saattaa julkista taloutta kestävämmälle pohjalta edellyttäisivät puuttumista julkisten palveluiden määrään ja tulonsiirtojen suuruuteen. Tällaiset yritykset herättävät kuitenkin aina suuria julkisia protesteja. Tämä on hyvin lyhytnäköistä, sillä kaikkien palveluiden ja tulonsiirtojen rahoittaja on viimekädessä veronmaksaja itse, eikä missään nimessä ole veronmaksajan edun mukaista, että valtio tai kunta ajaa itsensä konkurssiin. Poliitikot kuitenkin pelkäävät usein äänestäjien kielteisiä reaktioita niin paljon, että välttelevät vaikeiden päätösten tekemistä ja mieluummin jatkavat velkaantumista.

Juuri näin kävi Kreikassa ja muissa Etelä-Euroopan kriisitilouksissa, kunnes etenkin Kreikan kohdalla oli edessä raju törmäys taloudellisiin realiteetteihin. Kun julkista taloutta ei ollut tasapainotettu silloin, kun se olisi vielä ollut vähemmän kivuliasta mahdollaista, oli edessä lopulta rajut, pakon sanelemat julkisen talouden leikkaustalkoot. Huolettomaan ja yltäkylläiseen mutta taloudellisesti kestävämpään elämänmenoon tottuneille kreikkalaisille talouden matokuuri on ollut ymmärrettävästi iso järkytys.

Kreikan tapauksessa nähdään selvästi myös se, kuinka sitkeästi ajatus julkisen sektorin tarjoamista avokätisistä eduista sosiaalisina oikeuksina on iskostunut ihmisten mieliin. Vaikka kreikkalaisilla ei ole koskaan ollut varaa viimeisten vuosikymmenten elintasoon ja vaikka julkinen kulutusjuhla on jatkuvasti rahoitettu toisilta lainatuilla rahoilla, eivät toisten rahoilla elämään tottuneet ihmiset tahdo hyväksyä ajatusta siitä, että joutuisivat itse ottamaan vastuun oman elämänsä rahoittamisesta. Tämä on syn-

nyttänyt valtavasti protestimielialaa ja tuonut mielenosoittajat kaduille.

Emme vielä tiedä, mihin Kreikan yhteiskunnalliset levottomuudet lopulta johtavat. Huolestuttavia merkkejä on kuitenkin rutkasti ilmassa. Vuoden 2012 parlamenttivaaleissa sekä sosialistinen että nationalistinen radikalismi lisäsivät Kreikassa merkittävästi suosiotaan. Yhteiskunnallinen levottomuus on ilmennyt paitsi parlamentin voimasuhteiden huolestuttavana muutoksena, myös katuväkivallan merkittävänä lisääntymisenä. Varmaa ei ole sekään, kykeneekö Kreikka säilyttämään demokraattisen hallitusmuodon vai onko sillä edessään mahdollisesti jälleen maan historialle tyyppillinen sotilasvallankaappaus.

Kreikka on herkullinen esimerkki siksi, että siellä julkisen sektorin paisuttaminen, sosiaaliset etuudet ja velaksi eläminen on viety kaikkein pisimmälle. Siellä hyvinvointivaltioideologian käytännön toteuttamisen mahdottomuus on käynyt niin ikään nopeimmin ilmeiseksi. Samanlaisia levottomuuden oireita on kuitenkin nähtävissä kaikkialla länsimaissa, joissa julkisen kulutuksen ja velkaantumisen rajat alkavat tulla vastaan. Yritykset tasapainottaa taloutta aiheuttavat levotonta liikehdintää ja jopa mellakointia. Radikaalien poliittisten liikkeiden kannatus on kasvanut joka puolella.

Olellainen kysymys onkin se, ymmärtävätkö ihmiset taloudellisen ahdinkonsa syypään oikein. Vaikka Euroopassa todella on toteutettu monella tapaa huonoa maahanmuuttopolitiikkaa ja vaikka sitä sietääkin perustellusti kritisoida ja vaatia siihen muutoksia, ei maahanmuutto sittenkään ole taloudellisen kriisin olellainen syy eikä radikaali kansallismielinen politiikka sen ratkaisemisen ydin. Vielä vähemmän perusteita on sille, kun radikaali vasemmisto syyttää kriisistä markkinataloutta – kriisi on aiheutettu nimenomaan markkinatalouden periaatteet *hylkäämällä* ja käynnistämällä holtiton velkaralli pyörittämään jättimäistä julkista sektoria.

Eurooppaa vaivaa yli varojen elämisen tappava tauti. Olemme luoneet itsellemme luonnottoman korkean elintason eräänlaisella laajalla pikavippikuluttuurilla. Olisi toivottavaa, että laajan sosiaalivaltion romahdusta seuraisi uusi, aidon markkinatalouden aikakausi. Viisaat kansakunnat toivottavasti osaavat valita sen

vaihtoehdon niin kauan kuin valinta on aidosti heidän käsissään. Valitettavasti on kuitenkin mahdollista, että sosiaalivaltion romahduksen todellista aiheuttajaa ei löydetä tai haluta tunnustaa, ja romahduksessa vallan saavat käsiinsä muut poliittiset ryhmät, jotka yhtä pettävästi luottavat valtiollisen kontrollin voimaan. Nämä liikkeet voivat yhtä hyvin olla radikaaleja sosialisteja kuin radikaaleja nationalistejakin. Molemmista on Euroopassa huonot kokemukset.

3.3. Sosiaalipalveluiden laajeneminen oman väestön ulkopuolelle

Hyvinvointivaltioideologian synnyttämällä sosiaalivaltiolla on taipumus paisua ja käydä lopulta hallitsemattoman suureksi. Tässä prosessissa julkinen valta laajentaa lonkeronsa yhä uusien elämänalueiden pariin ja tukahduttaa niiltä vapaata kilpailua joko monopolisoimalla alat itselleen tai rajoittamalla niiden toimintaa omilla väliintuloillaan ja sääntelyllään.

On kuitenkin eräs aivan erityinen piirre, joka on ollut leimaantava laajamittaisen sosiaalivaltion myöhäiselle kehitykselle. Se ei välttämättä ole taloudellisessa mielessä sen ratkaisevin kuormittaja, mutta uutena ja ylimääräisenä kustannuseränä se on omiaan jouduttamaan nykymuotoisen sosiaalivaltion lopullista romahdusta. Tämä piirre on sosiaalisten tulonsiirtojen ja julkisten palveluiden tarjonnan laajentaminen koskemaan myös *muuta* kuin oman maan kansalaisia.

Työväenliike ja sosialismi ovat aina olleet luonteeltaan internationalistisia poliittisia voimia. Niistä juontuva hyvinvointivaltioideologia on niin ikään luonteeltaan globaali aate, jonka kannattajat toivovat tämänkaltaisen yhteiskuntamallin toteutuvan jokaisessa maailmankolkassa. Silti hyvinvointivaltioideologian innoittamana syntyneet laajamittaiset sosiaalivaltioidet eivät alkuaan olleet kovinkaan internationalistisia luomuksia. Niitä synnyttäessä kukaan tuskin ajatteli, että suomalainen voisi olla oikeutettu espanjalaiseen sosiaaliturvaan tai että puolalainen voisi olla suomalaisen sosiaaliturvan piirissä. Vaikka hyvinvointivaltioideologia itsessään onkin luonteeltaan kansainvälinen aate, sen käytännön sovellutuksina syntyneet sosiaalivaltioidet ovat

luonteeltaan vanhojen kansallisvaltioiden puolisosialistisia perillisiä.

Alkujaan on pidetty itsestään selvänä, että julkisten hankkeiden rahoittamisen ja niiden hyödyistä nauttimisen välillä vallitsee kohtalaisen vahva yhteys. Julkista sektoria rahoitetaan lähinnä juuri oman maan kansalaisilta verotetuilla varoilla. Verovarojen käytöstä päättävät demokraattisen prosessin kautta maan omat kansalaiset, ja verorahoin rahoitettujen hankkeiden on myös katsottu olevan lähtökohtaisesti oman maan kansalaisten hyödyksi tarkoitettuja. Mutta mitä laajemmalle hyvinvointivaltioideologian innoittama sosiaalivaltio on levinnyt, sitä enemmän yhteys julkisen sektorin rahoittamisen ja sen eduista nauttimisen välillä on hämärtynyt.

Kaikkien sosialististen aatteiden tavoin hyvinvointivaltioideologian keskeisimpinä moraalisisena taustana on usko ihmisten perustavanlaatuisen tasa-arvoisuuteen, kaikkinaisten epätasa-arvon ilmentymien eettiseen ongelmallisuuteen ja valtion kykyyn ratkaista nämä tasa-arvoon liittyvät ongelmat jakamalla ja tasaaamalla. Sosialististen aatteiden ikuisena ja pohjimmiltaan ratkaisemattomana kysymyksenä pysyy silti aina se, kuinka *täydellisesti* ja kuinka *kattavasti* tulisi saavuttaa se aineellinen tasa-arvo, jonka saavuttamista noissa aatteissa pidetään niin kovasti tavoittelemisen arvoisena.

Se, kuinka *täydellisesti* aineellinen tasa-arvo tulisi toteuttaa, jakaa sosialisteja enemmän ja vähemmän vasemmistolaisen ajattelijoiden joukkoon. Kommunistien mielestä tyydyttävä tulos tasa-arvon tavoittelussa saadaan aikaan vasta yksityisomaisuuden lakkauttamisen ja tuotantovälineiden yhteisomistuksen myötä. Sosialidemokraateille ja muille hyvinvointivaltioideologian kannattajille riittää vähempikin julkinen asioihin puuttuminen: yksityisomistus ja kaupankäynti voidaan sallia, kunhan niitä kuitenkin voidaan verottaa enemmän tai vähemmän ankarasti.

Kysymys aineellisen tasa-arvon toteuttamisen täydellisyydestä on kuitenkin pikemminkin alueellinen kuin kansainvälinen kysymys; se on tietyn ihmisyhteisön – kuten kansallisvaltion – tuotanto- ja omistussuhteiden järjestämistä koskeva asia. Sitä vastaan se, kuinka kattavasti aineellinen tasa-arvo tulisi maailmassa toteuttaa, on sosialististen aatteiden kannattajien parissa paljon

epäselvempi kysymys, ja se jakaa sekä radikaalimman että maltillisemmän sosialismin kannattajia. Se on kysymyksenä globaali: tulisiko aineellista tasa-arvoa tavoitella paitsi ihmisyhteisöjen *sisällä*, myös niiden *välillä*?

Suomessa etenkin ammattiyhdistysliikkeen piiristä löytyy paljon sellaisia ajattelijoita, joiden mielestä aineellista tasa-arvoa tulee tavoitella nimenomaisesti kansallisvaltion sisällä ottamalla kapitalistin kukkarosta vähän aiempaa suurempi osa työläisille. Toisaalta huomattavan moni etenkin nuoremman polven vasemmistoaktiivi näkisi mielellään samanlaista tulontasausta myös globaalisti eri kansakuntien välillä.

Globaalin tulontasauksen aatteet ovat pala palalta hiipineet osaksi myös länsimaista hyvinvointivaltioprojektia. Tämän ajattelun ensimmäinen ilmentymä on ollut sitoutuminen tiettyihin kehitysaputavoitteisiin, joissa sosiaalivaltiot käyttävät osan verovaroin kerätyistä varoista hyväntekeväisyysprojekteihin muissa maissa. Vuonna 2013 Suomi käyttää kehitysapuun peräti 1,12 miljardia euroa, mikä on varsin suuri osa valtion kaikkiaan 54,5 miljardin euron vuosibudjetista – etenkin, kun ottaa huomioon, että budjetti on 7,5 miljardia euroa alijäämäinen.

Kehitysapua nuorempia globaalin tulontasauksen ilmentymiä läntisten sosiaalivaltioiden vuotuisissa menoerissä ovat humanitaarisen maahanmuuton aiheuttamat moninaiset kustannukset. Nämä menoerät eivät välttämättä ole euromääräisesti suuria, mutta ne osoittavat hyvin sitä, kuinka sosiaalivaltio jo kirjaimellisestikin ”tulvii yli äyräidensä”. Yhteiskuntamalli, jonka alkuperäisenä tarkoituksena oli huolehtia oman alueensa vähävaraisista, onkin muodostumassa yhä enemmän globaaliksi sosiaalitoimistoksi. Vaikka sosiaalivaltioiden rahoitus on edelleen paikallista, niiden menoerät kohdistuvat kasvavassa määrin omien rajojen ulkopuolelle.

Koska länsimaiset sosiaalivaltiot ovat raskaasti velkaantuneet jo pelkästään omien liioiteltujen menojensa vuoksi, on selvää, ettei niillä ole missään nimessä varaa toimia kaiken päälle vielä koko muunkin maailman rahanjakoautomaatteina. Sosiaalivaltioiden kulurakenteen kansainvälistymistä voidaan silti pitää koko utopistisen hyvinvointivaltioideologian korkeimpana asteenä. Siinä utopia yhteiskunnasta, joka korkealla verotuksella, so-

siaalisilla tulonsiirroilla ja julkisilla palveluilla poistaa kaikkinaiset aineellisen epätasa-arvoisuuden ilmentymät, on viety äärimmäiseen huippuunsa. Enää sosiaalivaltion tehtäviä eivät rajaa edes kansallisvaltion rajat, joiden sisällä ne ovatkin ehtineet paisua jo hallitsemattoman suuriksi, vaan sosiaalivaltio ottaa asiakseen laajeta myös kaikkialle muualle maailmaan ja ottaa myös niiden kustannukset kannettavakseen.

4. Mitä sosiaalivaltion jälkeen?

Varmin tuntomerkki yhteiskunnallisen vision utooppisuudesta eli todellisuudenvieraudesta on se, että se asettaa tavoitteekseen ja ehkä myös väittää kykenevänsä toteuttamaan hyvän ja onnellisen elämän. Todellisuudessa mikään yhteiskuntamalli tai politiikkaohjelma ei kykene takaamaan sellaista. Ihmiselämä on ja pysyy luonteeltaan rosoisena, eikä paraskaan yhteiskunnallinen suunnitelma voi välttää satunnaistekijöiden ja usein myös kielteisten tekijöiden vaikutusta yksilön elämän kulkuun.

On myös muistettava, että onnellisuuden kokemus on luonteeltaan hyvin subjektiivinen. Hyvälle elämälle ei voi antaa yksiselitteistä ja yleisesti hyväksyttävissä olevaa määritelmää, vaan kukin yksilö tulee tai on tulematta onnelliseksi omalla tavallaan. Yksilöt eroavat toisistaan lukemattomin eri tavoin, ja eri yksilöt löytävät elämäänsä mielekästä sisältöä hyvin erityyppisistä asioista.

Voidaan myös perustellusti väittää, että ihmisen luonteessa on paljon taipumusta kyltymättömyyteen ja kiittämättömyyteen. Lienee kohtalaisen selvää, ettei ihmiskunta koskaan onnistu saavuttamaan niin korkeaa elintasoaa, ettemmekö edelleen haikailisi vieläkin korkeamman elintason perään. Tämä on monella tapaa

hyväkin asia, koska ikuinen ja kyltymätön elämän ja saavuttamisen nälkä on myös keskeinen moottori, joka saa ihmiset jatkuvasti luomaan uutta ja jalostamaan vanhaa.

Hyvinvointivaltioideologian toteuttaminen laajamittaisena sosiaalivaltiona on kuitenkin johtanut siihen, että oman työpanoksen ja paremman elintason tavoittelemisen välinen yhteys on jatkuvasti heikentynyt. Omalla työllä ei välttämättä vaurastu, kun tulotason noustessa työn tuloksista yhä suuremman osan vie verottaja. Toisaalta varsin mukavan elintason voi saavuttaa sosiaalisten tulonsiirtojen ansiosta jopa tekemättä mitään, ja julkinen sektori puolestaan tarjoaa huomattavalle osalle työvoimasta varsin riskittömän ja turvatun tasaisen toimeentulon lähteen.

Aiemmissa luvuissa on kuvattu niitä mekanismeja, joiden vuoksi sosiaalivaltioilla on taipumus jatkuvaan laajentumiseen ja lopulta vararikkoon ajautumiseen. Vararikon välttäminen olisi teoriassa mahdollista täydellisellä suunnanmuutoksella, julkisen sektorin määrätietoisella supistamisella ja verotuksen tuntuvalla keventämisellä. Käytännössä tällaisen politiikan toteuttaminen on kuitenkin osoittautunut huomattavan vaikeaksi, minkä vuoksi on pidettävä paljon todennäköisempänä, että Kreikan kaltaisia sosiaalivaltion täydellisiä umpikujia nähdään lähivuosikymmeninä useissa muissakin länsimaissa.

On valitettavasti myös mahdollista, että sosiaalivaltion romahduksesta vedetään väärät johtopäätökset ja se nostaa valtaan sellaisia poliittisia aatteita, jotka vievät yhteiskunnallista kehitystä nykyistäkin kielteisempään suuntaan. Tästä mahdollisuudesta muistuttavat ikävällä tavalla Kreikassa merkittävästi suosiotaan kasvattaneet radikaalit ja osittain väkivaltaankin taipuvaiset poliittiset ääriliikkeet.

Silti on mahdollista ja toivottavaa, että monet kansakunnat osaavat vetää hyvinvointivaltioideologian haaksirikosta myös oikeat johtopäätökset. Epäilemättä monet niin myös tekevät. Se poliittistaloudellinen järjestelmä, joka kykenee sekä tuottamaan eniten aineellista hyvinvointia että maksimoimaan yksilöiden oman toiminnan vapauden, on *vapaa markkinatalous*. Se on sekä eettisiltä että utiliteettisilta arvoiltaan ylivoimainen yhteiskunnallinen ja taloudellinen järjestelmä, jonka mahdollisimman laaja soveltaminen on koko ihmiskunnan etu.

4.1. Opiksi ottaminen hyvinvointivaltiokokeilun epäonnistumisesta

4.1.1. Huoli uudelleenvalinnasta oikean politiikan toteuttamisen esteenä

Luxemburgin pitkäaikaisen pääministerin Jean-Claude Junckerin (s. 1954) kerrotaan sanoneen taloudellisten uudistusten teke- misestä, että kaikki johtavat poliitikot kyllä tietävät, mitä pitäisi tehdä, mutta kukaan ei vain tiedä, miten tulla vaaleissa uudelleen valituksi sellaisten uudistusten tekemisen jälkeen. Samoin ajattelee varmasti moni muukin poliitikko Euroopassa. Poliittisilla päättäjillä on käytössään aivan riittävästi tietoa ja aineistoa, jotta siitä kuka hyvänsä ajatteleva ihminen pystyy nopeasti oivalta- maan, ettei länsimaiden julkista taloutta ole rakennettu kestävä- lle pohjalle.

Silti poliittisten päättäjien on vaikeaa tehdä niitä päätöksiä, joi- den tekemisen iso osa poliitikoista kuitenkin tietää ennemmin tai myöhemmin väistämättömäksi. Yhtäältä uudistuspelkoisuuden taustalla on kannatuksen menettäminen vaaleissa, jos äänestäjien velkarahoitteisia palveluita tai sosiaalietuuksia aletaan karsia. Toisaalta taustalla on myös houkutus kalastella vaaleissa ääniä sosiaalipopulismilla, johon sisältyy kaikkien julkista taloutta ter- vehdyttävien uudistusten vastustaminen tai jopa lupaukset tu- lonsiirtojen kasvattamisesta ja maksuttomien palveluiden lisää- misestä.

Poliitikkoja on kuitenkin hyvin erilaisia. Suurella osalla poliiti- koista ei ole sen suurempaa tai pohditumpaa yhteiskunnallista näkemystä oman poliittisen toimintansa taustalla. Tällaisille poliitikoille politiikka on lähinnä sekalaista ”yhteisten asioiden hoi- tamista”, ja heitä saattaa motivoida lähinnä oman vaalipiirin tai jonkun tietyn eturyhmän asioiden edistäminen. Useimmiten täl- laisille poliitikoille keskeinen toiminnan määrittäjä ja motiivi on sen kysymyksen pohdinta, missä määrin jokin tietty poliittinen toimenpide voi edesauttaa tai vaikeuttaa poliitikon mahdolli- suuksia tulla valituksi myös seuraavissa vaaleissa.

Onneksi sentään aivan kaikki poliitikot eivät toimi näin. Rans- kan edesmennyt presidentti Charles de Gaulle (1890–1970) tote- si, että politiikassa on välttämätöntä pettää joko äänestäjiään tai

isänmaataan ja että hän mieluummin pettää äänestäjiään. Kärjistetyt toteamuksen taustalla on tietysti yhteiskunnallisia kysymyksiä astetta syvemmin pohtivan poliitikon näkemys siitä, että politiikassa on toimittava moraalisesti oikealla ja kestäväällä tavalla silloinkin, kun kyseinen toiminta saattaa vaarantaa poliitikon uudelleentalinnan. Usein näin ajatelleet ja toimineet poliitikot ovat saaneet jälkimaailman silmissä laajimman historiallisen arvostuksen suurina valtiomiehinä.

Vaikuttaisi kuitenkin siltä, että valtiomiesmäiseksi luonnehdittu toimintamalli on käynyt yhä harvinaisemmaksi ja vastaavasti poliitikkojen toimintaan vaikuttaa yhä yleisemmin uudelleentalintaan liittyvä pelko. Tätä vaikutelmaa on vaikea aukottomasti todistaa, mutta oireellista on se, että jopa Jean-Claude Junckerin tapainen pitkäaikainen pääministeri ja läpi Euroopan arvostettu poliittinen johtaja toteaa oikeiden poliittisten toimenpiteiden odottavan, kun ei ole vielä keksitty, miten niiden toteuttamisen jälkeen olisi mahdollista tulla vaaleissa uudelleen valituksi. Myös suomalaisten puolueiden poliittista toimintaa on viimeisimpien vuosikymmenten ajan määrittänyt pyrkimys kannatuksen maksimointiin oman yhteiskunnallisen näkemyksen edistämisen sijasta. Kokonaan eri asia on, onko tällainen toiminta tuottanut toivottuja tuloksia.

Hyvinvointivaltioideologian synnyttämän laajamittaisen sosiaalivaltion luonteeseen liittyynee voimakkaasti se, että jopa korkeimmissa asemissa olevien poliitikkojen huomio keskittyy yhä enemmän kannatuksen maksimointiin ja uudelleentalinnan varmistamiseen oman yhteiskunnallisen agendan edistämisen asemesta. Kun maata hallitaan parlamentaarisilla enemmistöillä, tarvitaan niin monien eri intressiryhmien ja niitä miellyttämään pyrkivien poliitikkojen ja puolueiden tavoitteiden huomioimista, ettei juuri millään poliittisella enemmistöllä ole kummoisiakaan mahdollisuuksia julkisen sektorin saneeraamiseen. Mitä syvemmälle tähän suohon ajaudutaan, sitä enemmän se alkaa vaikuttaa myös potentiaalista valtiomiesainesta olevien poliitikkojen ajatteluun. Yhä harvemmallalla on kanttia de Gaullen tapaan ilmoittaa toteuttavansa pikemminkin isänmaansa etua kuin äänestäjiensä lyhytnäköistä tahtoa, kun taas vastaavasti yhä useampi Junckerin tapaan pohtii uudelleentalinnan mahdolli-

suuksia ennen oikeiden toimenpiteiden suorittamista – sikäli kuin niitä uudelleenvalinnan vaarantumisen pelossa koskaan yrittää toteuttaakaan.

4.1.2. Poliittisen normaalijakauman myytti

Moni yhteiskunnallinen tekijä on vaikuttanut siihen, että poliitikot yhä harvemmin uskaltavat tehdä rohkeita poliittisia uudistuksia ja yhä enemmän keskittyvät puolueensa kannatuksen maksimointiin ja uudelleenvalintansa varmisteluun. Teoreettisella puolella siihen lienee kaikkein voimakkaimmin vaikuttanut poliitikkojen keskuudessa tavattoman yleinen virhekäsitys siitä, että äänestäjien poliittiset mielipiteet olisivat kuvattavissa normaalijakaumaa eli Gaussin käyrää soveltamalla. Normaalijakauman käytön banalisoituja sovelluksia yhteiskuntatieteisiin on pidettävä aikamme vahingollisimpana valtio-opillisena harha-askeleena, minkä vuoksi niitä on tarkasteltava hieman tarkemmin.

Normaalijakauma eli Gaussin käyrä tai kellokäyrä on jatkuva todennäköisyysjakauma, jossa satunnaismuuttujan arvot ovat tiheimmillään jakauman keskivaiheilla. Mitä kauemmas jakauman keskikohdasta siirrytään, sitä harvemmassa ovat myös satunnaismuuttujan arvot. Useat luonnontieteelliset suureet, kuten ihmisten pituus, paino tai älykkyyttä mittaavien testien tulokset, noudattavat normaalijakaumaa. Jos valitsemme satunnaisesti tuhat suomalaista miestä ja mittaamme heidän pituutensa, huomaamme, että mittaustulokset osuvat kohtalaisen tarkasti Gaussin käyrälle. Suurin osa mitatuista on jokseenkin keskimittaisia, mutta mitä kauemmas mitattujen pituuksien keskiarvosta siirrytään, sitä vähemmän sen pituisia mitattuja löytyy. Tavallista lyhyemmät ja pidemmät osoittautuvat aineiston perusteella harvinaisiksi.

Gaussin käyrää on yritetty soveltaa myös yhteiskuntatieteissä. On väitetty, että myös ihmisten poliittiset mielipiteet noudattaisivat normaalijakaumaa samoin kuin useat luonnontieteelliset suureet.²⁸ Tämän oletuksen mukaan ihmisten poliittiset näkemykset jakautuisivat vasemmisto-/oikeistoakselille normaalijakauman mukaisesti siten, että suurin osa ihmisistä asemoituisi poliittiseen keskustaan ja äärilaitojen mielipiteet olisivat harvinaisia.

Nopeasti ajateltuna olettamus yhteiskunnallisten näkemysten jakautumisesta normaalijakauman mukaan saattaa tuntua uskottavalta. Tämän näkemyksen laajalla hyväksynnällä on ollut myös kauaskantoiset seuraukset yhteiskunnassa, jossa poliittiset puolueet pyrkivät maksimoimaan kannatustaan sen sijaan, että ajaisivat jotain tiettyä yhteiskunnallista agendaa. Kun puolueet ovat olettaneet äänestäjien yhteiskunnallisten näkemysten jakautuneen Gaussin käyrän mukaan, ne ovat pyrkineet välttämään voimakkaita kannanottoja tai poliittisia toimia, jotta niiden agenda vetoaisi mahdollisimman suureen joukkoon äänestäjiä – joita oletetaan olevan eniten poliittisen spektrin keskivaiheilla. Usko normaalijakauman käyttökelpoisuuteen äänestäjien poliittisten näkemysten kuvaajana on ollut tärkein teoreettinen oppi, jonka vuoksi puolueet ovat poliittisilta ohjelmiltaan samankaltaistuneet.

Normaalijakauman soveltaminen yhteiskuntatieteissä on kuitenkin ongelmallista. Vielä ongelmallisempi on se banalisoiva tapa, jolla sitä on tulkittu puolueiden strategiaosastoilla. Ensimmäinen ongelma liittyy mitattavuuteen. Sellaiset luonnontieteelliset suureet, kuten ihmisen pituus tai paino, ovat selkeästi ja yksiselitteisesti mitattavissa yleisesti hyväksytyillä mittaustavoilla. Niitä mittaamalla saamme myös yksiselitteisiä tuloksia eli senttejä tai kilogrammoja, jotka voimme sijoittaa yksiulotteiselle janalle. Voimme piirtää mittaustuloksista myös kaksiulotteisen tiheysfunktion ja todeta sen noudattavan normaalijakaamaa.

Sitä vastoin poliittisia mielipiteitä ei voida mitata samaan tapaan kuin luonnontieteellisiä suureita. Yhteiskunnallisia aatteita on pyritty kuvaamaan milloin oikeisto-/vasemmistoakselilla, milloin hevosenkenkämallilla, milloin nelikenttänä, milloin kolmiulotteisena kuutiona – eikä mitään näistä malleista voida pitää täysin tyydyttävänä kuvaamaan yhteiskunnallisten aatteiden monimuotoisuutta. Luonnontieteissäkin Gaussin käyrälle voidaan sijoittaa esimerkiksi pituutta tai painoa mittaavat tulokset, mutta jos yrittäisimme samalla kuvaajalla osoittaa vaihtelun sekä silmien värissä, nenän leveydessä, peukalon pituudessa että hiuksen kiharuudessa, jouduttaisiin suuriin vaikeuksiin. Tämä vertailukohta osoittaa hyvin, miksi yhteiskunnallisten aatteiden mallintaminen yksiselitteisenä kuvaajana on mahdotonta. Varsinkin,

jos koko poliittisten aatteiden kirjo yritetään pakottaa yhdelle yksilönteiselle akselille, jollaista tarvittaisiin, jotta voitaisiin arvioida, onko mitattava suure normaalisti jakautunut.

Mitattavuus ei kuitenkaan ole ainoa ongelma, joka liittyy normaalijakauman soveltamiseen kuvattaessa ihmisten yhteiskunnallisia näkemyksiä. Toinen merkittävä ongelma on se, että myös ihmisten ymmärryksen, kiinnostuksen ja harrastuneisuuden asteet vaihtelevat, mitä tulee yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Ihmisillä voi olla vakiintuneita äänestystottumuksia tai he voivat olla äänestyskäyttäytymiseltään liikkuvia, mutta vain varsin pieni vähemmistö ihmisistä seuraa politiikkaa aktiivisesti. Vielä harvempi aktiivisesti pohtii yhteiskunnallisia kysymyksiä ja osaa määrittellä, miten hänen yhteiskunnalliset aatteensa poliittisessä kentässä asemoituvat.

Suurimmalle osalle ihmisistä yhteiskunnalliset kysymykset ovat yksinkertaisesti liian abstrakteja, eivätkä ihmiset näe niillä välitöntä yhteyttä omaan arkipäiväiseen elämäänsä. Kun tämä yhteys ei ole näkyvässä, on suurin osa ihmisistä kiinnostuneempi oman henkilökohtaisen elämänsä asioista kuin suurten yhteiskunnallisten kysymysten ratkomisesta. Tämä näkyy useissa kyselytutkimuksissa osoitetusta varsin kehnosta yhteiskunnallisten asioiden tuntemuksesta. Ja kun kysytään mielipidettä jostakin tietystä ajankohtaisesta yhteiskunnallisesta asiasta, vastaa suurin osa ihmisistä varsin heppoisin perustein – yleensä lähinnä sen mukaan, millaisen kuvan media on aiheesta antanut tai miten taitavasti jokin arvostettu mielipidevaikuttaja on onnistunut asian perustelevaan. Emme paljoakaan kärjistä, jos toteamme, että *suurimmalla osalla ihmisistä ei ole suurimpaan osaan yhteiskunnallisista kysymyksistä mitään varsinaista mielipidettä.*

Koska suurimmalla osalla ihmisistä ei ole suurimpaan osaan yhteiskunnallisista kysymyksistä varsinaista mielipidettä, ovat ihmisten poliittiset näkemykset myös varsin muuttuvaisia. Jos poliittiset mielipiteet eivät alun perinkään ole muodostuneet kovin syvällisen omakohtaisen pohdinnan kautta vaan pikemminkin median välittämien mielikuvien ja tunnettujen mielipidevaikuttajien myötä, ei tarvita myöskään kovin suuria tiedonvälitykseen liittyviä muutoksia, jotta mielipiteitä voidaan muokata. Mediassa esitettyjen näkökulmien muuttuminen tai vakuuttavasti

argumentoivan puoluejohtajan vaihtuminen vähemmän vakuutavaan henkilöön vaikuttaa nopeasti myös kansalaisten mielipiteisiin.

Tästä kaikesta seuraa, että vaikka voisimmekin kuvata äänestäjien yhteiskunnallisia mielipiteitä jollain Gaussin käyrän tapaisella yksinkertaisella kuvaajalla, ei yhteiskunnallista aatetta ajavan puolueen tai poliitikon kannattaisi piitata siitä. Jos kannatuksen maksimointi on pääasia, voi olla apua siitä, että tietää, missä yleinen mielipide kulloinkin on. Mutta silloinkin kannattaa tiedostaa, että yleinen mielipide on jatkuvasti liikkeessä, eikä sama poliittinen linja aina saavuta suosiota. Niiden, jotka todella tavoittelevat yhteiskunnallista muutosta, ei kannattaisikaan keskittyä sen pohtimiseen, missä yleinen mielipide tällä hetkellä on, vaan siihen, miten se saadaan liikkumaan haluttuun suuntaan.

4.1.3. Epäsuositujia päätöksiä tekevä suosittu poliitikko

Jean-Claude Junckerin pohdinta siitä, että tarvittavat toimenpiteet kyllä tiedetään, mutta että niiden toteuttamiseen sulaisi kannatus vaaleissa, perustuu siis vääriin lähtökohta oletuksiin. Suurin osa länsimaisista äänestäjistä on niin vahvasti hyvinvointivaltioideologiasta kumpuavien ajatusten vaikutusten alla, että kertovat luontevasti kyselytutkimuksissa vastustavansa leikkauksia palveluihin ja tulonsiirtoihin – jotka he itse maksavat joko veroina tai valtion velkaantumisenä. Usein äänestäjät saattavat myös äänekkäästi protestoida talousuudistuksia vastaan. Mutta jos meillä on riittävästi poliitikkoja, jotka osaavat perustella uudistusten tekemisen järkevyyden oikein, muuttuu kyllä pian myös yleinen mielipide.

Epäsuositujakin päätöksiä tekevä poliitikko tai puolue saattaa hyvin säilyttää kannatuksensa, mikäli se kykenee hyvin perustelemaan suurelle yleisölle sen, miksi epäsuositut päätökset on kannattanut tehdä. Margaret Thatcher (1925–2013) laittoi pääministerikaudellaan (1979–1990) Ison-Britannian julkisen talouden ennennäkemättömälle matokuurille, mutta silti hän voitti vaalit toisensa jälkeen. Itse asiassa hän oli ensimmäinen kolmet

perättäiset vaalit voittanut brittiläinen pääministeri sitten 1820-luvun.

Vieläkin merkittävämpää oli se, että päättäväisellä ja tinkimättömällä politiikallaan Thatcher muokkasi yleistä mielipidettä Isossa-Britanniassa haluamaansa suuntaan. Tämä johti lopulta myös Thatcheria vastustaneen työväenpuolueen oikeistolaistumiseen, kun yhteiskunnallisen ilmapiirin oikeistolaistumisen myötä työväenpuolueen poliitikot katsoivat, että puolueen tulisi siirtyä lähemmäs uutta poliittista keskustaa saavuttaakseen paremman vaalituloksen.

Myös Suomessa on vahvat perinteet sille, että vaikeisiin ratkaisuihin kyyneittä poliitikkoja on arvostettu aivan erityisesti. Sauli Niinistö opittiin valtiovarainministerikaudellaan (1996–2003) tuntemaan tiukkana kirstunvartijana, mutta siitä huolimatta – tai ehkä jopa sen vuoksi – hän kohosi yhdeksi valtakunnan suosituimmista poliitikoista ja lopulta presidentiksi.

Historiallinen todistusaineisto ei anna aihetta olettaa, etteivät poliitikot ja puolueet voisi säilyttää suosionsa vaaleissa, vaikka ne aloittaisivatkin perustavanlaatuiset julkisen sektorin saneeraustalokoot. Suomessa ja muuallakin kansa on lopulta kiittänyt rehtejä poliitikkoja, jotka ovat toimineet vaikeissa tilanteissa isänmaansa parhaaksi myös silloin, kun heidän toimenpiteensä ovat aluksi herättäneet julkista vastustusta. Lyhytnäköiset kalliiden vaalilupausten tekijät eivät välttämättä ole pitkällä tähtäimellä olleet vaalien suurimpia menestyjiä. Aiheesta on tehty myös kansainvälistä vertailevaa tutkimusta, joka osoittaa, että yleinen käsitys siitä, että epäsuositut taloudelliset uudistukset johtaisivat huonoon menestykseen vaaleissa, on itse asiassa pelkkä myytti. Tutkittu tosiasia on, että tiukkaa talouspolitiikkaa harjoittaneet hallitukset pärjäävät vaaleissa jopa paremmin kuin lepusummalla talouspolitiikalla äänestäjiään miellyttämään pyrkineet hallitukset.²⁹

Jokaisen poliitikon tulisikin seuraavien vaalien ohella pohtia sitä, millaisena hahmona haluaa jäädä poliittiseen historiaan. Vaaleissa voi pärjätä epäsuosittujakin päätöksiä tehnyt poliitikko, mutta historiankirjoitus ei muista hyvällä niitä poliitikkoja, jotka ovat holtittomalla julkisten varojen käytöllä ajaneet kansakuntansa vararikkoon. Sitä vastoin jälkimaailma muistaa yleensä hyvällä niitä valtiomiehiä, jotka ovat uskaltaneet tarvittaessa myös

vallitsevan yleisen mielipiteen vastaisesti johdattaa kansakuntansa uhkaavan katastrofin alta takaisin uuteen kukoistukseen.

Lienee todennäköistä, että vielä moni kansakunta antaa laajamittaisen sosiaalivaltionsa paisua niin suureksi, että ne romahtavat Kreikan tapaan. Samalla lienee todennäköistä, että monet länsimaat diagnosoivat niitä vaivaavan taudin myös oikein ja osaavat määrätä itselleen sen edellyttämät taloudelliset hoitotoimenpiteet. Suomella on kaikki edellytykset olla yksi näistä kansakunnista, sillä ahdinkomme ei ole vielä yhtä paha kuin useimmissa Etelä-Euroopan maissa. Se on mahdollista kuitenkin vain, mikäli Suomi päättäväisesti muuttaa suuntaa nykyisestä. Nykyisen ja sitä edeltävän hallituksen aikana Suomi on kulkenut reipasta vauhtia kohti Kreikan kohtaloa, eikä tämä suunta muutu, jollei sitä aktiivisesti muuteta. Tarvitaan siis poliittista rohkeutta ja päättäjien kykyä keskittyä pikemminkin julkisen mielipiteen muokkaamiseen kuin sen perässä juoksemiseen.

4.2. Markkinatalouden ylivertaisuus

4.2.1. Markkinatalouden eettinen ylivertaisuus

Aina Platonista (427–347 eKr.) alkaen on länsimaisessa yhteiskuntafilosofiassa haettu vastausta kysymykseen, millainen olisi hyvä yhteiskunta: miten valtion asiat tulisi järjestää, millaiset olisivat omistussuhteet ja mikä olisi optimaalinen yksilön ja yhteisön suhde. Niin ikään Platonista lähtien yhteiskuntakysymyksistä kiinnostuneita ajattelijoita on usein leimannut usko siihen, että filosofi itse tietää tavallista kaduntallaajaa paremmin, millainen yhteiskunta on tälle hyväksi. Platon olisi mielellään nähnyt filosofikuninkaan – jollaisen kruunua hän ehkä mielellään itse olisi kantanut – ohjaamassa yhteiskuntaa suurimpaan mahdolliseen onneen.

Onnellista yhteiskuntaa ei kuitenkaan voi olla olemassa. Onnellisuus on subjektiivinen kokemus, ja subjektiivisia kokemuksia voi olla ainoastaan kokevalla ja tuntevalla yksilöllä. Yksilön onnellisuutta puolestaan ei voi mikään tietty yhteiskuntamalli taata eikä suunnitella. Yksilöt poikkeavat toisistaan, ja yksilöllisen ainutkertaisuuden vuoksi myös onnellisuuden tunne syntyy

eri yksilöillä eri asioista. Jos siis yhteiskunta haluaa tavoita onnellisuutta, tulee sen tavoitella nimenomaisesti yksilöiden onnellisuutta. Ja jos halutaan antaa yksilöille mahdollisuus tuntea itsensä onnelliseksi, tulee yhteiskunnan jättää heille mahdollisimman suuret vapaudet omanlaisensa onnen tavoitteluun.

Vapautta on myös suojeltava. Jos joku yhteisön jäsenistä kokee tulevansa onnelliseksi toisia ihmisiä tappamalla, mutta samalla yhteisön muut jäsenet kuitenkin haluaisivat elää, rajoittaa murhanhimoisen toisten onnentavoittelumahdollisuuksia. Murhanhimoisen ja elämänhaluisen yksilön välillä vallitsee siis onnellisuuden tavoittelua koskeva perustavanlaatuinen ristiriita. Siksi on välttämätöntä, että yhteiskunta luo jonkinlaiset pelisäännöt, joiden puitteissa onnellisuuden tavoittelu on hyväksyttyä. Pelisääntöjä luotaessa on huolehdittava siitä, ettei yksilöllistä valinnanvapautta rajoiteta tippaakaan enempää kuin mitä on välttämätöntä toisten yksilöiden valinnanvapauden suojaamiseksi.

Hyvän yksilölähtöisen yhteiskunnan pelisääntöjen luomiseen tarvitaan lähtökohdaksi jonkinlainen ihmisoikeusjärjestelmä. Mutta päinvastoin kuin monet vasemmistolaiset – siis myös hyvinvointivaltioideologian kannattajat – tyypillisesti ajattelevat, on kaikkien ihmisoikeuksien perustana yksityinen omistusoikeus. Jos sivuutamme tuon oikeuden tai kavennamme sitä, murramme pohjaa pois myös kaikilta muilta ihmisoikeuksilta.

Kun asetamme yksityisen omistusoikeuden ihmisoikeuksista tärkeimmäksi, huomaamme, että kaikki muut ihmisoikeudet seuraavat siitä loogisella vääjäämättömyydellä. Yksilö omistaa ensinnäkin itsensä: siis elämänsä, ruumiinsa ja ajatuksensa. Jos joku vangitsee, pahoinpitelee, raiskaa, orjuuttaa tai tappaa ihmisen, loukataan tällöin ihmisen yksityistä omistusoikeutta itseensä. Oikeus fyysiseen koskemattomuuteen on luonteeltaan oikeutta omistaa oma kehonsa ja oikeutta päättää sen käytöstä.

Myös sanan-, ilmaisun-, mielipiteen- ja uskonnonvapaus ovat johdettavissa yksityisen omistusoikeuden periaatteesta. Kun yksilö omistaa itsensä, hän omistaa myös ajatuksensa ja vakaumuksensa, joiden suhteen hänellä yksityisen omistusoikeuden vallitessa on vapaus tehdä, mitä itse parhaaksi katsoo. Näiden omistamiensa ajatusten ilmaisemisessa hänellä täytyy myös yksityisen omistusoikeuden mukaan olla täysi vapaus.

Yksityisestä omistusoikeudesta seuraa sekin, että omistaessaan itsensä yksilö omistaa itsensä oikeudellisena ja taloudellisena toimijana. Itseensä kohdistuvasta omistajuudesta seuraa täysivaltaisen yksilön oikeus tehdä itseään koskevia oikeudellisia, taloudellisia tai kaupallisia sopimuksia. Yksityistä sopimusvapautta voi olla tarpeen kaventaa, jos kyseessä on vajaassa ymmärryksessä olevien henkilöiden suojaaminen tai orjuuden muodostumisen ehkäiseminen. Nämäkin sopimusvapauden rajoitukset johtuvat tällöin yksityisestä omistusoikeudesta ja siitä juontuvasta fyysisen koskemattomuuden suojasta.

Näin pääsemme lopulta myös siihen, että yksityisestä omistusoikeudesta seuraa ihmisen oikeus omistaa oman työnsä tulokset. Minkä itse on omalla työllään itselleen ansainnut, sen omistamisen oikeus on perustavanlaatuinen ihmisoikeus. Ihmisoikeusjärjestelmän viimesijaiseksi turvaksi tarvittaneen jonkinlaista valtiovaltaa, jonka rahoittamiseen tarvitaan verotuloja ja siten yksityisen omistusoikeuden ja siitä juontuvan oman työn tuloksiin liittyvän omistusoikeuden jonkinasteista loukkaamista. Tällaista verotuksen muodossa tapahtuvaa yksityisen omistusoikeuden loukkausta tulisi kuitenkin arvioida aina sitä taustaa vasten, missä määrin tämä yksityisen omistusoikeuden loukkaus on perusteltavissa itsensä yksityisen omistusoikeuden turvaamisen kannalta. Tätä kysymystä käsitellään kohdassa 5.3.

Otettaessa yksilö yhteiskunnan lähtökohdaksi on huomattu, että yksilöllisten valinnanmahdollisuuksien turvaamiseksi tarvitaan jonkinlaista ihmisoikeusjärjestelmää. Kaikkien ihmisoikeuksien taas on havaittu olevan loogisesti johdettavissa yksityisestä omistusoikeudesta, jota tällöin on pidettävä keskeisimpänä ja korkeimpana ihmisoikeutena. Näin ollen on tullut kuvatuksi yhteiskunnallinen järjestys, jota yksilölähtöisyyden vuoksi olisi parempi kutsua esimerkiksi nimellä *individualistinen yhteiskunta*. Yhtä hyvin voimme kuitenkin käyttää sisällöltään vakiintuneempaa termiä ja kutsua tällaista yhteiskuntaa *markkinataloudeksi*.

Markkinatalous on eettiseltä katsantokannalta ylivertainen yhteiskunnallinen järjestelmä. Sen lähtökohtana on yksilö, fyysinen koskemattomuus ja omaisuuden suoja. Markkinatalous on järjestelmä, jossa yksilön valinnanvapaus on maksimoitu ja julkisen vallan mahdollisuudet kaventaa tätä vapautta on minimoitu.

tu. Yksilöllistä valinnanvapautta rajoitetaan vain siltä osin kuin se on välttämätöntä yksilöllisen valinnanvapauden suojaamiseksi.

Ettinen ylivertaisuus markkinataloudessa johtuu siitä, että se on järjestelmä, joka perustuu *täydelliseen vapaaehtoisuuteen*. Jokainen yksilö omistaa itsensä ja työnsä tulokset. Yksilöiden välinen taloudellinen kanssakäynti perustuu vapaaehtoiseen vaihdantaan eli kaupankäyntiin. Kenenkään ei ole markkinataloudessa pakko myydä eikä ostaa. Kaupat syntyvät vain silloin, kun sen ehdot miellyttävät kaupan molempia osapuolia. Tämä koskee aidossa markkinataloudessa myös työmarkkinoita: tehdessään työsopimuksen yksilö myy omaa työpanostaan, ja tähän vaihdantaan ja sen hinnanmuodostukseen tulee tällöin aidossa markkinataloudessa soveltaa samoja kysynnän ja tarjonnan lakeja kuin muuhunkin taloudelliseen vaihdantaan.

4.2.2. Markkinatalouden utiliteettinen ylivertaisuus

Paitsi että markkinatalous on eettisiltä arvoiltaan ylivertainen järjestelmä, se on järjestelmänä myös *utiliteettisilta arvoiltaan* ylivertainen. Mikään muu taloudellisyhteiskunnallinen järjestelmä ei ole synnyttänyt niin paljon aineellista vaurautta ja teknisiä innovaatioita kuin markkinatalous. Syykin tälle on selvä: markkinatalous nostaa ihmisen luovat ja myönteiset voimat esiin tehokkaammin kuin mikään muu yhteiskuntamalli.

Kun markkinataloudessa jokainen on itse vastuussa itsensä elättämisestä, on toisten kustannuksella eläväksi vapaamatkustajaksi heittäytyminen hankalaa. Ja kun markkinataloudessa omistusoikeus on suojattu ja työllään ansaitsemansa arvon saa pitää itse, luo se yksilöille taloudellisen kannusteen tavoitella korkeampaa elintasoja sellaisella alalla, jossa yksilön kykyjä voidaan taloudellisesti hyödyntää mahdollisimman tuottavasti.

Markkinatalouden saavutukset ihmisten elintason parantamisessa ovat mittavat. Pelkästään vertailemalla itäblokin maiden taloudellista kehitystä saman aikakauden länsimaihin osoittaa sen, ettei valtiojohtoinen järjestelmä koskaan voi pärjätä yksilökeskeisen markkinatalouden kanssa. Globalisaatio ja markkinatalouden levittäytyminen ovat johtaneet myös siihen, että äärimmäi-

sessä köyhydessä elävien osuus puolittui vuoden 1990 tasosta jo vuonna 2010. Tämä on reippaasti etuajassa verrattuna YK:n asettamiin tavoitteisiin. Esimerkiksi Kiinassa maan avaaminen markkinataloudelle ja kansainväliselle kaupalle on johtanut maan ennennäkemättömään vaurastumiseen. Kiinassa köyhien osuus on vähentynyt 20 vuodessa 60 prosentista 13 prosenttiin.³⁰

Unohtaa ei sovi myöskään markkinatalouden merkitystä rauhan ja vakauden luojana. Ei liene sattumaa, että markkinatalouden leviämisen ja kaupankäynnin kansainvälistymisen myötä ovat myös aseelliset konfliktit vähentyneet. Mitä moninaisimmin taloudellisin sitein kansakunnat ovat riippuvaisia toisistaan, sitä korkeammaksi käy kynnyks kynnys aseelliseen välienselvittelyyn.

4.3. Mitkä tehtävät kuuluvat julkiselle sektorille?

4.3.1. Julkisen sektorin välttämättömät tehtävät

Muuttumaton ja ikuinen markkinatalouden laki on, että mille on kysyntää, sille syntyy myös tarjontaa. Jos riittävän suuri osa ihmisistä on valmiita maksamaan tietystä tuotteesta tai palvelusta, niin vapaan markkinatalouden vallitessa löytyy aina yrittäjiä, jotka pyrkivät ansaitsemaan elantonsa tuota palvelua tai tuotetta kauppaamalla. Palvelun tai tuotteen hinta määräytyy sitten kysynnän ja tarjonnan välisen suhteen mukaan.

Hyvinvointivaltioideologia ja sen inspiroimina syntyneet laajamittaiset sosiaalivaltiot ovat kuitenkin pyrkineet rajaamaan suuren osan inhimillisen elämän osa-alueista taloudellisen kilpailun ja markkinamekanismin ulkopuolelle. Ja mitä enemmän julkinen sektori on monopolisoinut elämänaloja omaan hallintaansa tai rajoittanut yksityistä kilpailua, sitä enemmän on levinnyt myös usko siihen, ettei noista aloista voitaisi mitenkään kiihittävästi suoriutua ilman julkisen vallan väliintuloa. Harva laajan sosiaalivaltion kannattaja tulee ajatelleeksi, että koulutusta, terveydenhuoltoa, korkeakulttuuria ja tiedonvälitystä on ollut jo kauan ennen peruskoulua, julkista terveydenhuoltoa, taiteilija-apurahoja ja Yleisradiota. Tai että taksiala, apteekkitoiminta tai nuohouspalvelut voisivat toimia kilpaillussa markkinakentässä ilman nykyisenkaltaista voimakasta sääntelyä.

Herkullisen esimerkin tarjoaa korkeakulttuuri. Sen tukemista julkisen vallan taholta perustellaan yleensä sillä, ettei se voisi menestyä markkinaehtoisesti. Historiallinen todistusaineisto ei tue tätä yleisesti hyväksyttyä väittämää lainkaan. Markkinaehtoisimmillaan kulttuuri on Euroopassa ollut 1800-luvulla, kun hovien, aateliston ja kirkon valta alkoi murtua ja kuluttava porvarissääty alkoi ohjata myös kulttuurimarkkinoita. Tämä ei suinkaan johtanut kulttuurin rappioon, vaan päinvastoin ennennäkemättömän kukoistukseen ja kasvuun eurooppalaisessa kulttuurissa. Konserttitalit ja orkesterit kasvoivat kasvamistaan – aina siihen asti, kunnes 1900-luvulla hyvinvointivaltioideologia johti pyrkimykseen monopolisoida korkeakulttuuri jälleen valtiollisille instituutioille.

Päinvastoin kuin yleisesti uskotaan, laajamittainen sosiaalivaltio ei suinkaan ole välttämätön edellytys kaiken sen hyvän toteuttamiseksi, mitä se tällä hetkellä tekee. Se vain on sattunut monopolisoimaan itselleen useita inhimillisen elämän alueita. Lisäksi se sääntelee tai vaikeuttaa omalla toiminnallaan useita eri aloja niin paljon, ettei niiden puitteissa muodostu markkinaehtoista kilpailua. Mikäli julkinen sektori poistuisi näiltä aloilta kokonaan, tästä ei suinkaan seuraisi sitä, että nuo alat katoaisivat yhteiskunnasta. Tällä tavoin kyseiset alat vain vapautuisivat vapaalle kilpailulle ja monipuolisemmille tuotantotavoille.

Hyvänä esimerkkinä toimii Yleisradio. Valtiollisen mediatalon olemassaoloa perustellaan usein sillä, että markkinaehtoisessa ja mainosrahoitteisessa ympäristössä ei olisi mahdollista tuottaa vastaavaa sisältöä. Kuitenkin kaikissa tutkimuksissa suomalaiset ilmoittavat haluavansa juuri sellaista sisältöä, jota Yleisradio tarjoaa: ajankohtaisohjelmia, korkeakulttuuria ja luotettavaa tiedonvälitystä. Kulttuurinnälkä ja tiedonjano eivät häviäsi mihinkään, vaikka Yleisradio muuttuisi kokonaan yksityiseksi yritykseksi.

Markkinatalous nimittäin toimii siten, että siellä, missä on kysyntää, sinne muodostuu myös markkinat – ellei sitten valtiollinen monopoli tukahduta yritteliäisyyttä ja kilpailua. Ei meillä ole valtiollista sanomalehtitaloakaan, mutta silti monet lehdet katsovat järkeväksi keskittyä viihteen sijasta asiasisältöön. Tämä johtuu luonnollisestikin siitä, että on olemassa riittävän paljon asia-

kaskuntaa, joka on kiinnostunut korkeatasoisesta asiajournalis-
mista ja on valmis siitä myös maksamaan.

Yleinen markkinatalouteen liittyvä harhaluulo on sekin, että
markkinataloudessa kannattaisi tuottaa vain sellaisia asioita, joi-
ta enemmistö haluaa ostaa. Tämä on karkea virhepäätelmä.
Markkinataloudessa kannattaa tuottaa kaikkea sellaista, josta
riittävän moni on valmis jotakin maksamaan. Esimerkiksi Yleis-
radion asemaa valtiollisena mediatalona ei voida kestävästi pe-
rustella sillä, että sen avulla voidaan toteuttaa myös vähemmistö-
kieliryhmän mediatarpeet. Ruotsinkieliselle medialle on nimit-
täin Suomessa kysyntää joka tapauksessa, koska ruotsinkielinen
vähemmistö on aivan riittävän suuri, jotta yksityisenkin media-
yrityksen kannattaa huomioida se ohjelmatarjonnassaan. Nykyi-
sin tosin Ylen monopoli syö tilan tällaiselta kaupalliselta toimin-
nalta.

Suurin osa siitä, mitä julkinen sektori tällä hetkellä tekee, voi-
taisiin jättää menestyksekkäästi myös markkinoiden hoidetta-
vaksi. Useimmilla aloilla palveluiden tuottaminen markkinaeh-
toisesti myös lisäisi palveluiden laatua, kustannustehokkuutta ja
uusia palveluinnovaatioita. Tästä huolimatta ei voida väittää, että
julkinen sektori olisi kokonaan tarpeeton. Julkisella sektorilla on
muutamia ydintehtäviä, jotka sen on välttämätöntä hoitaa pel-
kästään jo sen vuoksi, että markkinatalous voisi olla mahdolli-
nen.

Markkinatalous on maksimaalisen yksilönvapauden yhteis-
kunta, ja yksilönvapauden maksimointi edellyttää yksilönvapau-
den suojaamista. Yksilönvapautta on välttämätöntä markkinata-
loudessakin rajoittaa sen verran, ettei yhden yksilön vapaudesta
muodostu toiseen yksilöön kohdistuvaa mielivaltaa. Tarvitaan
ihmisoikeusjärjestelmää ja julkisia instituutioita, joilla suojataan
yksilön koskemattomuutta, omaisuutta, sanan-, mielipiteen-, us-
konnon- ja ilmaisunvapautta samoin kuin muita perustavanlaa-
tuisia ihmisoikeuksia.

Julkista valtaa tarvitaan turvaamaan ainakin yleinen oikeusjär-
jestys, yhteiskunnan sisäinen turvallisuus ja maanpuolustus.
Nämä ovat kaikki aloja, joita markkinatalous ei pysty itse tyydyt-
tävästi tuottamaan, mutta joiden toimivuus ja luotettavuus toi-
saalta ovat edellytyksenä markkinatalouden olemassaololle ja to-

teutumiselle. Lakia ja tuomioistuinlaitosta ei voi alistaa markkinoiden valtaan ilman, että yksilöiden oikeusturva kärsisi. Yksityinen poliisilaitos tai yksityinen armeija puolestaan voisivat helposti kaapata vallan ja muuttaa vapaan markkinatalouden totalitaariseksi yhteiskunnaksi. Toisaalta kokonaan ilman oikeuslaitosta tai poliisia yhteiskunta sortuisi helposti anarkiaan. Ilman maanpuolustusta parhaatkin yhteiskunnat ovat vaarassa tuhoutua vihamielisen hyökkääjän alle.

Demokratia ei ole täydellinen järjestelmä, sillä mikään ei takaa sitä, että enemmistön mielipide on parempi kuin vähemmistön. Enemmistö voi olla myös väärässä. Demokratian voima on kuitenkin siinä, että se toimii tehokkaana mielivallan ja väärinkäytösten ehkäisijänä. Kun kansa voi vaihtaa vallanpitäjät väkivallattomasti yhteisesti sovittujen pelisääntöjen mukaan, on vallanpitäjillä jatkuva kannustin osoittautua heille annetun luottamuksen arvoisiksi. Mielivaltaisesti toimiva ja väärinkäyttöihin sortuva poliitikko menettää nopeasti asemansa.

Yksilönvapauden turvaksi tarvittavaa lainsäädäntöä, oikeuslaitosta, sisäistä turvallisuutta ja maanpuolustusta on syytä hallita demokraattisesti väärinkäytösten ehkäisemiseksi. On myös perusteltua, että nämä toiminnot rahoitetaan yhteisesti kerätyillä verovarjoilla. Mikään muu ei taida olla mahdollistakaan, jos toteamme nämä alat yhtäältä markkinatalouden edellytyksiksi mutta toisaalta myönnämme, ettei markkinatalous itse kykene niitä tyydyttävästi tuottamaan. Tällöin kansalaiset ovat veronmaksajina ja äänestäjinä ikään kuin osakkaina ja omistajina yhteiskunnassa, joka yhteisesti hoitaa ne turvallisuuteen ja oikeusjärjestykseen liittyvät toiminnot, joita markkinatalous ja yksilönvapaus edellyttävät toimiakseen.

Edes tällaisen, tehtäviltään äärimmäisen rajatun julkisen sektorin yhteiskunnassa emme pääse eroon demokratian rakenteellisia heikkouksia. Sillä on aina riskinsä taantua huutokauppademokratiaksi ja enemmistön mielivallaksi. Demokratia on silti kaikista heikkouksistaan huolimattakin läpinäkyvin, avoimin ja vähiten mielivallalle ja korruptiolle altis hallitusmuoto. Ja jos demokraattisesti hallitun julkisen sektorin tehtävät on rajattu miniimiin, myös demokratian potentiaaliset haittapuolet jäävät laajuudeltaan vähäisiksi.

4.3.2. Julkisen sektorin lisätehtävät

Aiemmassa kuvattua enempiä tehtäviä julkisella sektorilla ei välttämättä tarvitse olla. Esimerkiksi terveydenhuolto ja koulutus toimisivat halutessamme myös vapaasti kilpaillussa markkinakentässä. Sekä koulutukselle että terveydenhuollolle on aina kysyntää, ja jos on kysyntää, syntyy myös markkinat. Julkista valtaa ei välttämättä tarvita niitä synnyttämään. Tämä sama logiikka pätee periaatteessa myös tiestön ja muun infrastruktuurin rakentamiseen ja ylläpitoon, vaikkakin on myönnettävä, että niiden toteuttajana julkisella sektorilla on määrättyjä etuja suhteessa yksityisiin toimijoihin.

Vannoutunut hyvinvointivaltioideologian kannattaja toki toteaa epäilemättä tähän, että vaikka vapailla markkinoillakin voisi olla menestyviä terveydenhuollon ja koulutusalan yrityksiä, vain rikkaimmat voisivat hyödyntää niitä ilman laajaa sosiaalivaltiota. Se ei ole totta. Nykyisenkin koulutusjärjestelmän ja terveydenhuollon maksaa veronmaksaja – ja käytännössä nimenomaan laaja keskiluokka. Jos julkinen sektori ja verotus pienenisivät minimiinsä, jäisi ihmisille enemmän rahaa ostaa noiden alojen palveluita myös niitä tuottavilta yksityisiltä yrityksiltä. Näppejään jäisivät nuolemaan ainoastaan poliitikot ja byrokraatit, jotka nykyisellään leikkaavat oman siivunsa verorahoista, ennen kuin niillä tuotetaan sosiaalivaltion julkiset palvelut.

Hyvinvointivaltioideologian kannattaja ei ehkä siltikään vielä vakuutu, vaan jatkaa väittämällä vastaan, että palveluiden hinnat kuitenkin kohoaisivat yksityisillä markkinoilla. Yksityinen yritys tavoittelee voittoa, ja siksi hyvinvointivaltioideologian kannattaja ajattelee, että voittoa tavoittelematon julkinen sektori pystyy tuottamaan tarvittavat palvelut kustannustehokkaammin. Tämäkään argumentti ei kuitenkaan kestä. Jos voitontavoittelun eliminointi johtaisi parempaan kustannustehokkuuteen palvelutuotannossa, niin silloinhan kaikki elinkeinot kannattaisi sosialisoida julkisen sektorin monopoleiksi.

Ajatusharha syntyy siitä, että hyvinvointivaltioideologian kannattaja ei oivalla, että juuri taloudellisen voiton tavoittelu johtaa yksityisen sektorin kustannustehokkuuteen. Kilpailluilla markkinoilla yrittäjä ei voi pitää voittomarginaalia kovin korkeana menettämättä markkinaosuuksia kilpailijoilleen – ellei hän sitten

kehitä uusia, kustannustehokkaampia tuotantotapoja, mihin yksityisellä sektorilla näin ollen on aina olemassa taloudellinen kannustin. Taloudellisen voittomotiivin puuttuminen johtaa julkisen sektorin tehostumukseen, kun taloudellisia kannustimia uusille, kustannustehokkaammille innovaatioille ei käytännössä ole.

Vieläkin saattaa hyvinvointivaltioideologian kannattaja esittää vastaväitteenään, että kuvailemamme minimaalinen julkinen sektori ei kykenisi huolehtimaan ainakaan kaikkein köyhimmistä ja heikoimmista. Myönnettäköön: tämä on kohtalaisen relevantti argumentti. Aina on ihmisiä, jotka eivät kykene huolehtimaan itsestään, vaan aivan aidosti tarvitsevat holhousta pärjätäkseen. Tämä täytyykin jollain tavalla ottaa huomioon yhteiskuntaa järjestettäessä.

Voidaan toki ajatella niin, että yhteiskunnassa, jossa veroaste olisi niin minimaalinen, että sillä katettaisiin vain välttämättömimmät julkiset menot, olisi ihmisillä enemmän rahaa, motivaatiota ja intoa myös hyväntekeväisyyden kautta auttaa vähävaraisimpia. Tämä argumentti on relevantti, mutta ei välttämättä tyydytä kaikkia. Jos emme luota riittävästi ihmisten haluun antaa vapaaehtoisesti omastaan ja auttaa apua tarvitsevia, voimme myös uskoa joitakin näistä tehtävistä julkiselle sektorille. Myös minimaaliseksi rajoitettuun julkiseen sektoriin voidaan liittää jonkinlainen köyhäinapujärjestelmä, jolla varmistetaan kaikkein vähävaraisimpienkin terveydenhuolto ja koulutusmahdollisuudet.

Olennaista tämänkaltaisessa sosiaaliturvassa olisi kuitenkin kääntää pääläelleen nykyinen järjestely, jossa ihmisiä verotetaan progressiivisesti mutta holhotaan tasaisesti. Paljon terveempää olisi se, että ihmisiä verotettaisiin tasaisesti – siis kaikkia tuloja samalla veroprosentilla tulolajista ja tulojen suuruudesta riippumatta – mutta holhottaisiin progressiivisesti. Tasaverojärjestelmä poistaisi nykyisen progressiivisen verotuksen kannustinongelmat, kun taas progressiivinen holhouspolitiikka vapauttaisi vastuulliset yksilöt kohtuuttomista rajoituksista ja kielloista ja keskittäisi holhouksen niille, jotka oikeasti sitä tarvitsevat. Nykyinen politiikka, jossa kohtuukäyttäjän joutuu kärsimään alkoholistien suojelemiseksi laadituista rajoitteista, ei ole kestävä eikä järkevää – tämä vain yhtenä esimerkkinä. Jos holhoamme kaikkia

tasaisesti yhtäläisillä kielloilla, rajoituksilla ja säännöillä, passiivimme sellaisetkin yksilöt, jotka kykenisivät kantamaan vastuun itsestään, olemaan ajattelematta omilla aivoillaan.

4.3.3. Palveluiden tuotantotapojen monipuolistaminen ja monopolien purkaminen

Edellä on pyritty osoittamaan, että markkinamekanismin kautta voitaisiin menestyksekkäästi toteuttaa varsin suuri osa niistä toiminnoista, joita julkinen sektori tällä hetkellä liki kaikissa länsimaissa toteuttaa. Tämä kaikki on kuitenkin sanottu lähinnä pohjan murentamiseksi sellaiselta argumentaatiolta, että verovaroin rahoitettu julkinen sektori olisi välttämättömyys näiden palveluiden olemassaololle. Ei ole, koska on myös muita vaihtoehtoja. Markkinatalous suoriutuu kyllä julkista sektoria paremmin liki kaikista kuviteltavissa olevista tehtävistä, jollei sen toimintaedellytyksiä sitten tukahduteta kilpailua vääristävillä julkisilla monopoleilla.

En silti esitä, että Suomessa tulisi välittömästi yksityistää kaikki terveydenhuolto, koulutus ja muu julkisen sektorin välttämättömiä ydintehtävien ulkopuolinen toiminta. Tarkoitukseni on pikemminkin herätellä huomaamaan, että myös näillä sektoreilla markkinamekanismilla ja yksityisellä yrittäjyydellä voi olla paljon annettavaa. Paljon keskeisempää kuin julkisen sektorin yksityistäminen on julkisen sektorin monopolien purkaminen. Nykyistä monipuolisempien tuottamistapojen tulo markkinoille olisi omiaan vähentämään kustannuspaineita ja luomaan myös uudenlaisia palveluinnovaatioita.

Osittain tämänlaatuisia uudistuksia onkin tehty Suomessa etenkin kunnallisella sektorilla. Suurilta osin nämä uudistukset ovat kuitenkin jääneet puolitiehen. Ei riitä, että kunta aika ajoin kilpailuttaa jonkun toimintonsa, minkä jälkeen tarjouskilpailun voittanut yritys tuottaa kunnalle ja kunnan laskuun kyseistä palvelua. Silloin ei vielä ole kyse aidoista palvelumarkkinoista. Markkinoista voidaan puhua vasta silloin, kun on useita ostajia ja useita myyjiä. Kilpailuttamisen ei pitäisi olla kunnan tehtävä, vaan asiakkaan. Markkinoita tulisi avata siten, että asiakas voi aidosti valita itselleen parhaiten sopivan palveluntuottajan useiden

keskenään kilpailevien yritysten joukosta. Vasta tällöin markkinamekanismin hyödyt pääsevät aidosti esiin. Tämä edellyttää tietysti sitä, ettei valtio tai kunta ole muodostanut kyseiselle sektorille tosiasiallista monopoliaan. Palveluseteliuudistukset ovat olleet askeleita oikeaan suuntaan.

Aidossa markkinataloudessa tai sitä lähellä olevassa yhteiskunnallisessa järjestyksessä suurin osa yksilöistä kantaa vastuun itse itsestään. Vain niitä holhotaan, jotka eivät oikeasti pärjää ilman apua ja ohjausta. Hyvinvointivaltioideologian vaikutuksesta myös sellaisista ihmisistä, jotka kyllä kykenisivät huolehtimaan itsestään, on tullut yhä passiivisempia ja riippuvaisempia sosiaalivaltion holhouksesta.

Mikäli valtaa ja vastuuta siirrettäisiin julkiselta sektorilta takaisin yksilölle itselleen, loisi tämä yksilöille kannusteen myös toimia fiksummin. Jos tyhmistä valinnoista joutuu vastaamaan valitsija itse, kannattaa tehdä fiksuja valintoja. Jos taas fiksuista valinnoista ei hyödy itse eikä tyhmistä valinnoistakaan joudu itse kärsimään, lisää se hölmöjen valintojen määrää. Siinä on ilmaistu markkinatalouden ja sosiaalivaltion käytännön ero pähkinänkuoressa.

Lähteet

- ¹ de Waal, Frans. Hyväluontoinen – Oikean ja väärän alkuperä ihmisessä ja muissa eläimissä. Terra Cognita, 1998.
- ² Butler, Eamonn. Public Choice – A Primer. The Institute of Economic Affairs, 2012.
- ³ Elinkeinoelämän valtuuskunta. Hyvinvointivaltio numeroina. Yliopistopaino, 2011. s. 4.
- ⁴ Veronmaksajien Keskusliitto ry. <http://www.veronmaksajat.fi/fi-FI/tutkimukset/jatilastot/julkisetmenot/menojenkehitys/?SetLayoutSuffix=Text>
- ⁵ Elinkeinoelämän valtuuskunta: Hyvinvointivaltio numeroina. Yliopistopaino, 2011. s. 7.
- ⁶ Ibid., s. 9
- ⁷ Ibid., s. 12
- ⁸ Ibid., s. 20
- ⁹ Veronmaksajien Keskusliitto ry. <http://www.veronmaksajat.fi/fi-FI/tutkimukset/jatilastot/kansantaloudentunnusluvut/veroaste/>
- ¹⁰ Parkinson, Cyril Northcote. Parkinson's Law, or The Pursuit of Progress. John Murray, 1957.
- ¹¹ Terveystieteiden tutkimuskeskus. Suhteet pelissä – Tietoa ja tukea ongelmapelaajien läheisille. Libris Oy, 2009.
- ¹² Helsingin Sanomat 21.5.2013.
- ¹³ Ibid.
- ¹⁴ von Hertzen, Gustav et al. Umpikujassa? – Aika on ajamassa ammattiyhdistysliikkeen ohitse. Libera-säätiö, 2013.

- ¹⁵ Falasca, Piercamillo. Kuinka hyvinvointivaltio tuhosi italialaisen unelman. Libera Instituutti Oy, 2012, s. 20.
- ¹⁶ Hatzis, Aristides. Kreikka varoittavana esimerkkinä hyvinvointivaltiota. Libera Instituutti Oy, 2012, s. 26.
- ¹⁷ Ibid., s. 26–27.
- ¹⁸ Falasca, Piercamillo. Kuinka hyvinvointivaltio tuhosi italialaisen unelman. Libera Instituutti Oy, 2012, s. 21–22.
- ¹⁹ Ibid., s. 22–23.
- ²⁰ Ibid., s. 23–24.
- ²¹ Ibid., s. 24.
- ²² Ibid., s. 24–25.
- ²³ Hatzis, Aristides. Kreikka varoittavana esimerkkinä hyvinvointivaltiota. Libera Instituutti Oy, 2012, s. 27, 29.
- ²⁴ Ibid., s. 31
- ²⁵ Ibid., s. 34–35.
- ²⁶ Tilastokeskus.
- ²⁷ Elinkeinoelämän valtuuskunta: Hyvinvointivaltio numeroina. Yliopistopaino, 2011. s. 12.
- ²⁸ Butler, Eamonn. Public Choice – A Primer. The Institute of Economic Affairs, 2012.
- ²⁹ Alesina, Alberto et al. The Electoral Consequences of Large Fiscal Adjustments. University of Chicago Press, 2013.
- ³⁰ United Nations: The Millennium Development Goals Report 2012. <http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/MDGprosenttia20Report-prosenttia202012.pdf>

Polemia-sarjassa ovat ilmestyneet

- 1 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1992
- 2 Erkki Mennola
IDEA KUNNASTA (1992)
- 3 Terho Pursiainen
KRIISIAJAN ETIIKKA (1993)
- 4 Työryhmä Kyösti Urponen (pj.), Raija Julkunen, Olli Kangas,
Jorma Sipilä, Asko Suikkanen ja Petri Kinnunen (siht.)
KASVUSTA VASTUUSEEN – sosiaalipolitiikan tulevaisuus
(1993)
- 5 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1993
- 6 Pekka Ojala–Aulis Pöyhönen
LÄHEISYYSPERIAATE – hallinnon uusjako (1994)
- 7 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1994
- 8 Jorma Hämäläinen–Veikko Teikari
HENKILÖSTÖPOLITIIKKA PAKKORATKAISUJEN EDESSÄ
(1995)
- 9 Terho Pursiainen
NOUSUKAUDEN ETIIKKA (1995)
- 10 Eero Ojanen
EIPÄJOKI
Fiktiivinen reportaasimatka mihin tahansa suomalaiseen kun-
taan (1995)
- 11 Heikki Koski
KANSALAINEN, KUNTA JA KANSALAISSYHTEISKUNTA
(1995)
- 12 Seppo Niemelä
MUUTOSKIRJA
Rohkaisuksi murroksen maailmaan (1995)
- 13 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1995
- 14 Lauri Hautamäki
MAASEUTU ELÄÄ (1995)

- 15 Juha Kuisma–Heikki Haavisto
KAUPUNKI JA MAASEUTU
– avoliitto vai susipari (1995)
- 16 Olli Pusa
ELÄKEPOMMIN VARJOSSA (1996)
- 17 Satu Apo–Jari Ehrnrooth
MILLAISIA OLEMME?
Puheenvuoroja suomalaisista mentaliteeteista (1996)
- 18 Eira Korpinen
OPETTAJUUTTA ETSIMÄSSÄ (1996)
- 19 Erkki Pystynen
LIITTOKUNTA (1996)
- 20 Martti Sinisalmi
TYÖLLISTÄMISTÄ VAI PALVELUA? (1996)
- 21 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1996
- 22 Olli Mäenpää
KUNTIEN ITSEHALLINTO EU-SUOMESSA (1997)
- 23 Tuula-Liina Varis
KRISTALLIYÖ JOENSUUN KAUPUNGINTALON TORNISSA
(1997)
- 24 Terho Pursiainen
KUNNALLISTEN KÄYTÄNTÖJEN ETIIKKA
Yhteisöopin alkeet (1997)
- 25 Siv Sandberg–Krister Ståhlberg
KUNTALAISTEN KUNTA JA VALTIO (1997)
- 26 Pertti Hemánus
KUNNALLINEN TIEDOTTAMINEN JA JASKA JOKUNEN
Tutkittua tietoa ja tutkimattomia tulkintoja (1997)
- 27 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1997
- 28 Esko Antola
UUSI EU? (1998)
- 29 Eero Ojanen
YHTEISKUNNAN ITSEPUOLUSTUS (1998)
- 30 Pertti Kettunen
ELINKEINOPOLITIIKAN TAITO (1998)

- 31 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 1998
- 32 Torsti Kivistö
JOUTILAISUUSYHTEISKUNTA (1998)
- 33 Erkki Mennola
IDEA MAAKUNNASTA (1999)
- 34 Jorma Hämäläinen
MINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 35 SINÄ KUNNANJOHTAJA (1999)
- 36 Juha Talvitie
KUNTA VAI MAAKUNTA?
Globalisaatio ja regionalismi (2000)
- 37 Juha Sihvola
YKSILÖNÄ YHTEISÖSSÄ
Näkökulmia paikallisuuteen, globalisaatioon ja hyvään elämään
(2000)
- 38 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2000
- 39 Seppo Niemelä
TULISIELU
Verkostoajan aluekehittäjä (2000)
- 40 Kauko Heuru
ITSEHALLINNON AIKA (2001)
- 41 Heikki Eskelinen
ALUEPOLITIIKKA RAUTAHÄKISSÄ (2001)
- 42 Matti Wiberg
PALUU POLITIIKKAAN (2001)
- 43 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2001
- 44 Ilkka Virtanen
YLIOPISTOJEN KOLMAS TEHTÄVÄ (2002)
- 45 Arvo Myllymäki
KUNTIEN KUJANJUOKSU (2002)
- 46 Risto Eräsaari
KUINKA TURVATON ON RIITTÄVÄN TURVALLINEN?
(2002)

- 47 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2002
- 48 Pentti Arajärvi
PAREMMINVOINTIYHTEISKUNTA (2003)
- 49 Eero Uusitalo
MAASEUTU KANSAN VAI HALLINNON KÄSISSÄ? (2003)
- 50 Esko Juntunen
KUNNAN ELINKAARIHYPPY
– strateginen kehittäminen ja yhteistyö (2003)
- 51 Pekka Sauri
SUOMEN DEMOKRATISOIMINEN (2003)
- 52 Esko Aho
SATTUMA SUOSII VALMISTAUTUNUTTA (2003)
- 53 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2003
- 54 Seppo Rainisto
KUNNASTA BRÄNDI? (2004)
- 55 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2004
- 56 Markku Lehto
TAKAISIN TULEVAISUUTEEN
– valtion ja kuntien yhteinen taival (2005)
- 57 Tarmo Pukkila
IKÄVALLANKUMOUS (2005)
- 58 Matti Wiberg
VALTA KUNNASSA (2005)
- 59 Soili Keskinen
ALAISTAITO Luottamus, sitoutuminen ja sopimus (2005)
- 60 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2005
- 61 Samuli Skurnik
OSUUSTOIMINNASTA OPPIA?
Kuntapalvelut uudessa talousmallissa (2006)
- 62 Markku Lehto
PELASTUSRENKAAN PAIKKAUS (2006)

- 63 Pasi Holm
VEROKIRJA (2006)
- 64 Matti Virén
KANSALAISEN KUNTAUUDISTUS (2006)
- 65 Markku Lehto
OI OMA KUNTANI (2006)
- 66 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2006
- 67 Peter Ekholm
POLEMIA – AJATUSPAJAKO? (2007)
- 68 Aatos Hallipelto
PARAS TUOTTAKOON!
Hyvinvointipalvelujen tulevat markkinat (2008)
- 69 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2008
- 70 KUNNON VALTUUTETUT?
Ilmapuntari 2008, osa 2
- 71 Sami Borg
HILJAA HYVÄ TULEE
Puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktiivoinnista (2008)
- 72 Matti Wiberg
HALLITSEKO HALLITUS? (2009)
- 73 KANSALAISMIELIPIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2009
- 74 Jussi-Pekka Alanen
HELSINKI
Kansakunnan pääkaupunki – ihmisten metropoli (2009)
- 75 Laura Berg–Mari K. Niemi
KENEN KUNTAVAALIT? (2009)
- 76 Esa Halme–Lauri Kuukasjärvi
UUSI KUNTA VAI KUNTALIITOS – KUNTALAISEN ITSE-
HALLINTO (2010)
- 77 Esko Kalevi Juntunen
SULJETUSTA AVOIMEEN – TALOUDEN GLOBAALIMYRS-
KY (2010)

- 78 Anne Luomala – Tuomo Puumala
BUDJETTI – JULKINEN SALAISUUS VAI SALAINEN JULKI-
SUUS? (2010)
- 79 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2010–2011 (2011)
- 80 Terho Pursiainen
MIELEKÄS ELÄMÄ, MIELEKÄS YHTEISKUNTA (2011)
- 81 Antti Mykkänen (toim.)
KUNTAKIRJA – UUDISTUSAJATUKSIA (2011)
- 82 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2011–2012 (2012)
- 83 Antti Mykkänen (toim.)
KUNTAYHTYMÄ PELASTAA? (2012)
- 84 Ari Mölsä (toim.)
KUNTARAKENNEKIRJA (2012)
- 85 Timo Reina
KAHDEN TULEN VÄLISSÄ – ALUEHALLINNON TILA JA
TULEVAISUUS? (2012)
- 86 Tarja Cronberg
ESTEJUOKSU LUOVAAN SUOMEEN (2012)
- 87 KANSALAISMIELIPIIDE JA KUNNAT
Ilmapuntari 2012 (2013)
- 88 Marja-Liisa Manka, Laura Bordi ja Kirsi Heikkilä-Tammi
PERUSASIOISTA PIENIIN IHMEISIIN – KUNTAJOHTAMI-
SEN KUVA (2013)
- 89 Kari Välimäki
KAKKUA JAETTAVAKSI (2013)
- 90 Wille Rydman
UNELMASTA PAINAJAISEKSI?
– Kuinka hyvinvointivaltio syö itse itsensä (2013)

KAKS – Kunnallisan kehittämissäätiö rahoittaa kuntia palvelevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Tavoitteena on tukea ja parantaa kuntien ja niiden organisaatioiden toimintamahdollisuuksia.

Rahoitamme hankkeita ja tutkimuksia, joiden arvioimme olevan kuntien tulevaisuuden kannalta keskeisimpiä. Tuloksien tulee olla sovellettavissa käytäntöön. Rahoitettavilta hankkeilta edellytetään ennakkoluulotonta ja uutta uraa luovaa otetta.

Säätiöllä on *Polemiikki*-niminen asiakaslehti ja kaksi julkaisusarjaa:

Polemia-sarja, jossa käsitellään kunnille tärkeitä strategisia kysymyksiä ajattelua herättävällä tavalla.

Tutkimusjulkaisut-sarja, jossa julkaistaan osa säätiön rahoittamista tutkimuksista. Pääosa säätiön rahoittamista tutkimuksista julkaistaan tekijätahon omissa julkaisusarjoissa.

Toimintamme ja julkaisumme esitellään tarkasti kotisivuillamme www.kaks.fi.

Vuonna 1990 perustettu itsenäinen säätiö rahoittaa toimintansa sijoitustuotoilla.

Osoite Fredrikinkatu 61 A
00100 Helsinki

Asiamies Antti Mykkänen, antti.mykkanen@kaks.fi,
p. 0400 570 087

Tutkimusasiamies Veli Pelkonen, veli.pelkonen@kaks.fi,
p. 0400 815 527

Taloudenhoitaja Anja Kirves, anja.kirves@kaks.fi,
p. 0400 722 682

Tutustu kotisivuihimme (www.kaks.fi)!

Wille Rydman

Unelmasta painajaiseksi?

– Kuinka hyvinvointivaltio syö itse itsensä

Onko ideologia hyvinvointivaltiosta kuollut?
Romahtaako sosiaalivaltio?

Onko aidolle markkinataloudelle sijaa? Millainen
on sen sisältö?

Wille Rydman valottaa oikeistolaisena pidettyä
yhteiskunnallista ajattelua ja sen perusteita.

9 789525 801842

Julkaisutiedot
ISBN 978-952-5801-84-2
ISSN 1235-6964